

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

HISTORISKE OPLYSNINGER

OM

KJÆRUM SOGN

AF

JOHN M. MØLLER

FHV. SOGNEPRÆST

KØBENHAVN

GRÆBES BOGTRYKKERI

1912

SÆRTRYK AF „FRA ARKIV OG MUSEUM“. V.

Kjærum Sogn, som ligger i Baag Herred og Odense Amt, udgjør ca. 3122 Tdr. Land og har ca. 336 Tdr. Hartk. I Følge Matrikelen af 1664 var Sognets Hartk. 381—4—2— (men da regnedes ogsaa Kaals Mølle og Strandmøllen i Assens — med hver 16 Tdr. 7 Skpr. Hartk. — til Kjærum Sogn), i Følge Matrikelen af 1688 . . . 355—7—3—2. Folketallet, som i Aaret 1660 — de fattige dog udeladte — udgjorde 133¹⁾, var:

1787.....	699	1860.....	1278
1801.....	754	1880.....	1151
1820.....	856	1890.....	1288
1830.....	929	1901.....	1435 ²⁾
1840.....	1001	1906.....	1492
1850.....	1108	¹ / ₂ 1911.....	1469

¹⁾ Joh. Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerark. 1877, S. 164.

²⁾ ¹/₁ 1895 blev en Del af det opløste Assens Landdistrikt — oprettet som et selvstændigt Distrikt ¹⁰/₉ 1864 — lagt til Kjærum Sogn, som saaledes forøgedes med ca. 132 Tdr. Land, ca. 16 Tdr. Hartk. og med noget over 100 Mennesker.

Der er nu i Kjærum Sogn 62 Gaarde — 44 Selvejergaarde og 18 Arvefæstegaarde — af Huse findes 265. I Aaret 1664 var her 47 Gaarde og 23 Huse; af Gaardmændene havde da kun 3 nogen Part i deres Gaarde; 1583 ejede Kronen 22 af Gaardene¹⁾. I en Fortegnelse af $\frac{30}{8}$ 1658²⁾ nævnes kun én af Sognets Gaarde som øde; men i en Indberetning efter Svenskekrigen hedder det om Hagenskov Len, hvortil Kjærum Sogn hørte: «Dette Lens forarmede Bønder er saaledes komne i Armod, eftersom de saa meget havde været plaget, fornemlig af Fjenden, at deres Armod er fast ikke at beskrive.» I en anden Beretning hedder det, at «mange udi den forgangne Sommer af Hunger ere omkomne»³⁾. 1664 vare i Kjærum Sogn 9 Gaarde og 7 Huse øde (3: ubeboede eller med Besiddere, som ikke formaaede at bringe Udsæd i deres Jord). Ca. 100 Aar senere saa' det ogsaa trangt ud paa denne Egn, idet her i flere Aar — som paa mange andre Steder — rasede en ondartet Kvægsyge, saa der døde en Mængde Kreaturer⁴⁾. I Aarene 1762 og 1765—66 var det særlig galt i Baag Herred. I Aaret 1765 døde der — i Følge Indberetning fra Stiftamtmand Juel — paa hele Fyn ca. 10,000 Kreaturer af Kvægpesten; kun ganske faa af de Dyr, som bleve angrebne, gjenneingik Sygdommen. Aarets Afgrøde var desuden kun maadelig, og Kornet steg derfor til en høj Pris. Ogsaa senere var der Kvægsyge. Men i Begyndelsen af det 19de Aarh. hedder det dog om Frederiksgave Gods, hvortil en stor Del af Kjærum Sogn hørte, at det «anses for det mest formuende. Det er ikke ualmindeligt paa dette Gods, at en Fæste-

¹⁾ Erik Hardenberg, Hagenskovs Jordebog (Manusk. 22 i Odense Katedralskoles Bogs.).

²⁾ Rigsark. (Vejled. Arkivreg. I, 172).

³⁾ Fynske Saml. X, 19.

⁴⁾ L. c. IV, 290 ff. Ved. Simonsen, Hagenskov, S. 98 f.

bonde har 2000 til 3000 Rdl. paa Rente¹⁾. Ogsaa mange havde det sikkert smaat; men saa kom Rapsdyrkingen i Gang og blev en god Hjælp. I Sommeren 1838 avledes der — i Følge Pastor Blædels Optegnelse — i Kjærum Sogn 1147 Tdr. Raps, og den laveste Pris pr. Td. var 10 Rbd.; den følgende Sommer, da Prisen var lavere, avledes her Raps for 9000 Rbd. Alligevel saa' det galt ud for mange i Begyndelsen af Aaret 1847. Efter at der Aaret i Forvejen fra Fyns Stift var udført 160,000 Tdr. Korn mere end i 1845, kostede Rug 13 Rbd., Byg 10 Rbd. pr. Td., og af Kjærum Sogns Beboere vare i Februar 1847 ikke mindre end 83 Familier i en saadan Forfatning, at de for at faa det fornødne Fødekorn indtil næste Høst kunde trænge til at faa Korn til nedsat Pris (8 Rbd. for Rug, 6 Rbd. for Byg), for det halve af den nedsatte Pris, eller helt gratis. Der behøvedes dertil mindst 86 Tdr. Rug og 47 Tdr. 3 Skpr. Byg, og Sognets Forstanderskab fik ogsaa det fornødne skaffet til Veje.

Rapsens Tid er for længe siden forbi; men Sukkerroerne, som siden kom til denne Egn, trives godt endnu. Der gaar — foruden den almindelige Jernbane — 2 Roebaner igjennem Sognet.

At det frugtbare og smukt beliggende Kjærum Sogn ogsaa var beboet i Oldtiden, derom vidnede de ikke faa Gravhøje, som tidligere fandtes her²⁾. Nu er der kun en eneste Høj tilbage; men der findes dog Spor af flere Høje, og enkeltes Navne kjendes endnu, idet Marker ere opkaldte efter dem.

Byer, Gaarde og Huse.

Kjærum. Byen, som har givet Sognet Navn, kaldes allerede 1583 Kierum, men skrives ellers meget forskjelligt:

¹⁾ Begtrup, Agerdyrkingens Tilstand III, 48.

²⁾ D. Atl. VI. 655.

Kerntindorp (1392), Kærhngedorp (1393), Kernethorp (1394), Kerndorp (1419), Kierndorp (1433), Kerndropp (1445), Kierndrup (1458), Kerndrop (1524), Kerndrup (1536), Kierndrop (1589). I det 18. og 19. Aarh. kaldes Byen stundom Kjærumgaard. O. Nielsen¹⁾ mener, at Navnet kommer af Ordet kjærn = et lille Vandsted, en Sig i Marken, der om Sommeren bliver tør. Vedel Simonsen²⁾ skriver, at Kjærum har Navn af «Kér ∴: et Sump og Morads, idet dette Ord i Dativ plural. hedder Kerum, og man svarede den, der spurgte hvor man gik hen, at man gik at Kérum ∴: til den sumpige og moradsige Egn.» Begge disse Tydninger gaa jo ud paa, at Navnet hidrører fra den lave og sagtens i gammel Tid noget sumpige Beliggenhed — Emil Madsen³⁾ mener noget lignende — og det forholder sig sagtens ogsaa saaledes, saa Navnet ikke skal afledes af Mandsnavnet Ker⁴⁾. — 1529 var Anders Hendrichsen af Kierndrupgaard Kirkeværge. 1583 var der 2 Gaarde i Kjærum; de hørte begge under Hagenskov og gave lige meget i Afgift; den ene beboedes af Rasmus Ibsen, den anden af Hans Ibsen. Senere købte Jørgen Brahe begge Gaarde, fik Skjøde paa den ene af Kronen 1639⁵⁾, paa den anden af Anders Bille 1655⁶⁾, og de nævnes 1664 som hørende under Brahesborg, hver med 12 Tdr. Hartk. 1688 laa kun den ene Gaard — med Hartk. 12—6—2—» — under Brahesborg, den anden — med Hartk. 12—5—2—2— tilhørte Holger Rosenkrantz; men 1693 skjødede han Gaarden til Marcus Gjõe paa

¹⁾ Blandinger I, 236.

²⁾ Bidrag til Kiærum Sogns Hist. (Manusk. i Nationalmuseets Ark.).

³⁾ Stednavnene paa Fyen . . . S. 39. (Manusk. Ny kgl. Sml. Fol. 405 b — i det kgl. Bibliothek).

⁴⁾ Jvf. Steenstrup, Indledende Studier . . . (Vidensk. Selsk. Skr. VII, 296. 319 f.). Hist. Tidsskr. 6 R. VI, 363.

⁵⁾ L. Laursen, Kronens Skjøder.

⁶⁾ Fynske Saml. X, 322.

Brahesborg. Begge Gaarde vare saa Fæste derunder, indtil de i Aaret 1829 af de daværende Fæstere bleve kjøbte til Ejendom. 1831 solgtes flere Parceller fra den ene Gaard, og der kom saaledes flere Beboere i Kjærum, ogsaa nogle paa Marken og i Bankerne. — 1664 var der i Kjærum 2 Husmænd, Indsiddere med lidt «Kaaljord»; 1774 var her 3 Huse. I gammel Tid vare Gaardene sammenbyggede og laa omtrent lige over for, hvor nu den mindste Gaard ligger; men $\frac{2}{1}$ 1753 bleve de, som hver bestod af ca. 100 Fag Hus, pludselig lagte i Aske ved en Ildebrand, som begyndte ved en Slippe i et Kornhus. En Kattuntrykkers Hus, som laa tæt ved, brændte ogsaa tilige med en stor Del Trykkeredskaber, en malet ny Vogn, Seletøj af Ruslæder til 3de Heste, m. m. Alle tre Beboere, som forhen stode sig godt, bleve saaledes satte i ynkværdig Tilstand og trængende til Hjælp.¹⁾ Den ene Gaard blev saa byggetovre paa den anden Side af Vejen; den anden, som først blev bygget paa den gamle Plads, flyttedes 1849.

Udskiftningen af Jorderne fandt Sted 1805. Af Marker kunne — bl. a. efter Markbogen (af 1682) og efter et Kort (af 1810), begge i Matrikelsarkivet — nævnes: Svinekjær, Vrange Struens Skift, Donsbjerg Dild, Patrom Skift, Sergeant-Agre, Byssens Krog, Stenks Agre, Hermens Land, Tørvelandet, Kirketofte, Kjærumdam, Klokkehøj²⁾, Søbjerg, Fælles Bjerge.

Melby, Meylbye (1571), Medelby (1599), Meylby (1682), betyder Byen, som ligger imellem — vel sagtens Assens og muligvis Kjærum eller maaske snarere Nordby.

---

¹⁾ Tingbogen.

²⁾ Naar der i Thieles Folkesagn (I, 212) fortælles, at den ene af 3 Klokker, som vare ophængte i Assens Kirke og fore ud af Taarnet, foer ud over Byens østre Port, saa ligger det nær at antage, at Sagnet har tilføjet: og faldt ned paa Klokkehøj ved Kjærum.

1664 var her 7 G. (2 hørte under Brahesborg, 3 under Hagenskov, 1 tilhørte Hospitalet i Odense, 1 Præsteembedet), 1688 7 G. og 2 H. Hospitalet, som havde faaet sin Gaard 1626, solgte den 1765, og 1793 udstykkedes den i 5 Parceller. — Den Gaard, som tilhørte Præsteembedet, havde tidligere været Præstegaard. I Jordebogen af 1572¹⁾ nævnes af Breve paa «Annex Prestegaard» bl. a.: Et Papirs Sognevidne af 1539, lydende, at «salig her Anders Hendrichsøn Kircheuerge beuistidtt, at thenn gord y Kalslund,²⁾ som Morten Hansenn nu iboer, haffuer aldrig anderstedtz legit end till Melby prestegaard med al sin redtzell och herlighed» — —. Et Sognevidne af 1550: — «en iord, kallis Kirchens holm, haffuer altidt werreit brugt aff thennom som bode y Melby prestegaard» — —. 2 Magelagsbreve af 1564 om «noget iord Poel Bang borgemester haffuer aff prestegaarden och prestegorden aff hannom igen.» Præsteembedets aarlige Indtægt af Annexgaarden i Melby var 3 Ørtug Byg og 1 Otting Smør, af Gaarden i Kaslund 4 Ørtug Byg og 1 Otting Smør. I Provstebogen (af 1667) hedder det: «²⁹/₃ 1581 fik Hr. Jens Hansen et Tingsvidne paa, at i 50 Aar og mere, saa længe Vidnerne kunde mindes, havde de, som havde beboet og brugt de Gaarde, som Hans Pedersen i Melby og Morten Hansen i Kalslund nu udiboer, givet deres Landgilde m. m. til dem, som havde været rette Sognepræster og havt Kierendrop Kirke.»

Begge Gaarde solgtes ved Auction ⁵/₂ 1787. Gaarden i Melby — med Hartk. 8—»—3—»— kjøbtes af Grev Rantzau til Brahesborg for 2000 Rdl. Dens hele Korn- og Kvægtiende var dog Salget uvedkommende og blev ved mindelig Forening 1853 fastsat til 17 Tdr. Byg aarlig.

¹⁾ Jvf. Kirkehist. Saml. 5. R. I, 544 f. De ældste danske Arkiv reg. V, 994 ff.

²⁾ c: Kaslund, Barløse Sogn.

Gaarden i Kaslund (med Hartk. 8—5—3—2) solgtes for 2500 Rdl. — Gaarden Matr. No. 6 brændte ca. 1814, idet der gik Ild i Hør, som tørredes i Ovn. — Af Marker kunne bl. a. efter Markbogen — paa et Kort af 1792 i Matrikelsarkivet findes ingen Navne paa Marker — nævnes følgende: Kapelsmark, Topsvængen, Klingebjerg, Ackre (Achters, Aszhers) Have, Høje Stene¹⁾, Magogs (Magags) Høj, Grisekjær, Kudebusk, Bukkekjær, Iglekjær, Kjølmeskjær, Sandhøjs Skift, Slethøjs Dild, Ruene Dild, Ruerne ved Højstensdel²⁾, Radestensdel, Myrehøjsdel, Refsens Bæk, Kilshøjs Agre, Fiskekjærs Skift, Kalvekjærdsdel. — Paa Dungsbjerg (i Markbogen af 1682 «Donsbierrig») ved Melby skal der have staaet et Slag imellem Kongen i Kongensgaard (ved Aborre) og — — —?!

Nordby, Nørby (1539), Naarby (1658), Naarup (1688). 1664 var her 6 G. og 2 jordløse H., den ene G. og det ene H. kaldes øde. Det hele laa under Brahesborg (1648 fik Jørgen Brahe af Kronen 2 G. i «Naarby»). 1688 var her 6 G. og 4 H., det ene H. beboet af Enevold Natmand («Racher»). 1583 hørte flere af Gaardene under Hagenskov. Det var vel ogsaa 4 G. i vort Nordby, som Jomfru Anne Nielsdt. havde i Forlening af Kronen fra 1522—27, og som vare blevne inddragne efter Poul Laxmands Død 1502, men bleve tilbagegivne hans Børn 1527³⁾. Det «Nørby», hvor Johan Bröckenhuus havde «Tjenere», som 1532 efter hans Mening bleve beskattede med Urette af Fogeden Ratenow paa Hagenskov, var vel ogsaa Nordby, Kjærum Sogn⁴⁾.

^{1/4} 1539 blev afsagt Dom i en Sag mellem Jep Jensen

¹⁾ Et Hus paa Melby Mark hedder Højstenshus.

²⁾ Dild og Del formodentlig = Diil, som i Molbechs Dialect-Lexikon forklares saaledes: «Et Agerskifte; eller alle de Agre, som pløjes paa een Led, i een Retning.»

³⁾ Fr. I's Registr.

4) L. c.

i «Nørby» og Christen Pedersen, som ejede Norbygaard, der beboedes af førstnævnte. Jep Jensen klagede over, at den anden med Urette vilde forhøje Afgiften af Gaarden. Ejeren forklarede, at Jep Jensen i nogle Aar havde svaret 8 Orte Korn aarlig — som Gaardens Skyld var, da C. P. fik den i Magelæg af Eiler Bryske til Dallund — men efter at Ejeren havde pantsat Gaarden til Borgmester Niels Jude i Assens, «dylde for^{ne} Jep Jensen thend ene orte korn hos seg.» Siden indløste Ejeren Gaarden og blev da dømt til at betale Borgmesteren det resterende Korn, fordrede nu Erstatning derfor af Fæsteren. Denne blev af Kongen dømt til at betale samme, och ther som hand befinder seg besverit her efther, at thend skyld skal være hannom for svar paaset, tha maa hand besørge seg for en anden gord och gifve en tilbørlig förløf och se seg om en anden boelig¹⁾». Jep Jensen, som allerede 1519 boede i Nordby, foretrak formodentlig at blive, hvor han var. 1548 ejede Johan Friis til Hesselager Nordbygaard²⁾ wtj Kerndrup sogenn, og da beboedes den af Laurits Jepsen, maaske en Søn af Jep Jensen. Den omtalte Gaard var vist den, som — nok i Aaret 1778 — blev delt i to. Jens Henningsen, som havde Gaarden, sad smaat i det, alle hans Kreaturer døde af Kvægpest, og han tænkte paa at frasige sig Gaarden; men hans Hustru holdt imod, og det blev saa af Herskabet ordnet saaledes, at den blev delt. Paa denne Maade fremkom Gaarden Lerbjerg. Paa samme Tid udflyttedes en anden Gaard, som laa Ø. for Gaarden Matr. No. 4; den fik Navnet Salskov. Herskabet byggede de 3 Huse (Stuehus, Staldlade og Kornlade) hvert

¹⁾ D. Kancellireg. 1535—1550, 85 f.

²⁾ Ovennævnte Christen Pedersen — en Søstersøn af Biskop Jens Andersen (Beldenak) — var Domprovst i Viborg, men boede nok i Odense, da han døde (1545). Af hans Arvinger købte Kansler Johan Friis bl. a. Nordbygaard. Jvf. Fynske Saml. IV, 65 f. Kirkeh. Saml. 3. R. V, 186 f. Aktstykker, udg. af Fyns Stifts litt. Selskab, II, 163.

Sted; det 4de Hus byggede Fæsteren selv. — Fæsteren købte 1853 Lerbjerg til Ejendom; da kunde Jorden under Brahesborg kjøbes for 800 Rbd. pr. Td. Hartk.; men Arvefæsterne skulde give 900 Rbd., hvad nogle syntes var ubilligt, da de havde givet 500 Rbd. for at faa Arvefæste. Gaarden Matr. No. 5 blev først kjøbt til Ejendom; men da den — som dengang laa noget Ø. for Gaarden Matr. No. 4 og som denne S. for Vejen — saa brændte, vilde Ejeren igjen have været Fæster; men en anden Gmd. i Byen fra raadede dette og hjalp ham at samle «Brandstød». Denne sidste købte sin egen Gaard 1851, og han købte en G., som laa S. derfor, og som han «brækkede af» 1867, efter at han Aaret før havde faaet Bevilling til at sammenlægge begge Gaarde. Disse sammenlagte Gaarde kaldes nu Nordbygaard. — Gaarden Matr. No. 8, formentlig en Del af den gamle Nordbygaard, blev kjøbt til Ejendom 1851.

Fra Nordby er der over den friske Nordby Sø en ejendommelig Udsigt til karakteristiske Bakker og til Kjærum Kirke. I Danske Atlas (VI, 655) fortælles, at denne Sø er «fiskerig paa Gieder og Aborre», og dette passer endnu. Morville¹⁾, som kalder den Kjærumgaard Sø, opgiver dens Areal til 13 Tdr. Land; men efter Opmaalingen 1777 angives det at være over 14 Tdr. Om Søhelten Søren Norby har sejlet paa Nordby Sø, er vel ikke sikkert; men det antages dog, at hans Fader, som maaske hed Anders Pedersen, har boet i Nordby og efter denne By optaget Norby-Navnet, ja, der menes, at to adelige Slægter af Navnet Norby: Uggerslev-Slægten (med Bjelken) og Skovgaarde-Slægten (med Stubben) efter vor By have antaget Norby-Navnet, først Uggerslev-Slægten midt i det 15. Aarh., siden Skovgaarde-Slægten, et halvt Aarh. senere²⁾.

Geograph. og geometr. Beregning over Fyen (Ny Saml. af d. kgl. danske Vidensk. Selsk. Skrift. IV).

²⁾ Se A. Thiset, De to Norby-Slægters Herkomst (D. Magaz. 5. R. VI, 1 ff.).

Sikkert er det i alt Fald, at «Norbyer» have ejet Gaarde i vort Nordby. Jacob Norby mageskiftede 1548 en Gaard her med en Gaard i Blastrup¹⁾, og Oluf Norby til Skovsgaarde ejede 1630 en Gaard i Nordby²⁾.

Ebberup (kommer af Mandsnavnet Ebbe; betyder altsaa Ebbes By), Ebdorpp (1425), Ebedroppe (1553). 1664 var her — Terpegaard medregnet — 14 G. og 9 H. (de 2 G. og 3 H. øde), 1688 16 G. og 10 H. 1658 hørte 11 G. under Hagenskov. — 1425 gav Fru Mette, Scelli [?] Laasses Efterleve, til Høvedsmand Ricman van der Lancken paa Hagenskov Skjøde paa en Hovedgaard i Ebdorpp med en Landbostavn³⁾. — 1515 blev Jens Drud i Ebberup, der havde unddraget Lensmanden en Del af hans Rettighed, af Eske Bille nødt til paany at «age Hø om Høsten, give Gæsteri, føde Fornød, give Kongeskat og alt andet, som andre menige Kronens Bønder der i Byen skylde⁴⁾».

I Grevefejdens Tid var der stort Røre paa denne Egn. Hagenskov Slot blev 1534 overrasket og indtaget af Bonden Hans Lunde og «flere hans skjændige Selskab»⁵⁾. Denne Hans Lunde, som kaldes «Tjener» til Slottet⁶⁾ — vil nok sige: var Fæster under Hagenskov — var i Følge en gammel Tradition fra Holegaarden eller fra Terpegaarden i Ebberup. Han kaldes ogsaa blot Hans Nielsen eller Holemanden, var vel saa fra Holegaarden, og Terpemanden har sagtens været med i hans «Selskab». En Tradition gaar ud paa, at Hans Lunde lærte Belejrerne at afskjære Vandet, som fra den senere saakaldte Carolinekilde lededes ind til Slottet; i Følge en anden Tradition lærte han dem at kjende et grundt Sted og en med en Rad Stene belagt

¹⁾ De ældste d. Arkivreg. V, 254. — Blastrup o: Blangstrup.

²⁾ Hd. Domb. 1630, 358.

³⁾ Erslev, Repertorium III, 349.

⁴⁾ Møllerup & Meidell, Bille-Ættens Hist. I, 364.

⁵⁾ Nic. Cragii Annales Christiani Tertii p. 59.

⁶⁾ Hvitfeld, Chr. III's Hist. Jvf. Pal.-Müller, Grevens Fejde I, 248.

Gang, hvorpaa man over Gravene, uden at hidse Vindebroen ned, kunde hente Vand fra Kilden, og hvorpaa nu Fjenden ogsaa kom over Gravene til Slottet. Det følgende Aar blev ved Kongens Ankomst til Egnen Hans Lunde parteret og lagt paa 4 Stejler udenfor Slottets (Ladegaards) Port; Stedet kaldes endnu Stejlebjerg¹⁾. Kort før var der bleven kjæmpet ved et andet Bjerg i Nærheden; Fredagen den 11. Juni 1535 stod Slaget ved Øxnebjerg, hvor Joh. Rantzau efter 1½ Times Kamp vandt en glimrende Sejr. Nogle have ment, at Slaget stod i Ebberup Banker, Kjærum Sogn, andre, at det stod i Gamtofte Sogn, atter andre, at det var i Søby Sogn; men den almindelige Mening er vist, at det har staaet paa Grænsen af alle 3 Sogne. — Mange Aar senere henrettedes en anden Ebberup-Gaardmand, som ogsaa var «Tjener» til Frederiksgave. Han, som hed Hans Rasmussen og var en dygtig Bonde og en kjærlig Familiefader, var kommen i Trætte og Proces med en Skræder, Jørgen Larsen Bruun, angaaende en Pose, som blev vurderet til 2 Skilling. Om Morgenen den 7. Juli 1796 overfaldt Hans Rasmussen med en Tollekniv denne sin Nabo og bibragte ham mange Stik. Skræderen led meget og døde den 11. Juli, efter at være bleven berettet af Pastor Steenvinkel, paa hvis Opfordring til at tilgive Morderen han skal have givet det Svar: «Jeg tilgiver ham for Gud; men han skal lide sin Straf her i Verden.» Gaardmanden angrede sin Brøde og bad om mildest mulige Dom, hans Forstands fulde Brug var han, da han gjorde Gjerningen, ikke raadig over. Ved Underrettens Dom den 26. Aug. blev Hans Rasmussen dømt til at knibes med gloende Tænger udenfor Huset i Ebberup, hvor Mordet var begaaet, og atter 3 Gange paa Vejen til Retterstedet

---

¹⁾ Ved. Simonsen, Hagenskov, S. 38 ff. Samme, Grevens Feide, S. 24. 77.

og endelig ogsaa paa Retterstedet. Dernæst skulde hans højre Haand ham levende afhugges, og siden Hovedet, alt med Øxe, Kroppen derefter stejles, og Hovedet med Haanden sættes paa en Stage . . .¹⁾ Ved Overrettens Dom den 26. Octbr. formildedes Straffen noget; Morderen skulde dog miste sin Hals og hans Hoved sættes paa en Stage . . . Denne Dom blev for saa vidt stadfæstet af Højesteret den 19. December 1796, og Henrettelsen fandt Sted paa en af bemeldte Gaardmands Marker. «d. 2. Martij [1797] ledsagede ieg Gaardmand Hans Rasmussen af Ebberup til Døden, som blev halshugget og Hoved paa Stage for et i Vrede begangen Mord paa en Skræder med 21 Kniv Stik», hedder det i Søby Kirkebog. Pastor Hempel, som skrev saaledes, tilføjede: C. D: i a I C. r. Jeg formoder, at dette skal være Latin og betyde paa Dansk: Retfærdiggjort for Gud, forløst af Jesus Kristus.

Adskillige af Gaardene i Ebberup have særegne Navne. Den Gaard, som nu kaldes Drudgaard — efter Familien Drud, som i mange Aar, i alt Fald fra 1641 til 1863, har beboet den — kaldtes i gammel Tid Uglekjærgaard efter et lille Kjær, som findes derved. 1553 gav en Borger i Malmø ved Borgmester Poul Bang af Assens «beskeen mandt Christoffer Nilssen y Ebedroppe» Skjøde paa Lod og Part i den af denne beboede Bondeggaard, «wglekers gaardh». Bemeldte Christoffer Nielsen, som en Tid var Tingskriver, ligger begravet i Kjørum Kirke, og skal siden blive nærmere omtalt. Hans Gaard hørte — i alt Fald senere — under Frederiksgave, og der kan efter en Optegnelse af N. Ryberg — dat. 22. Septbr. 1777 — gives Besked om det aarlige Hoveri, som maatte gjøres deraf (naar der «fradrogenes $\frac{1}{4}$ for den havende Hus Ejendom»):

---

¹⁾ Jvf. Assens Amtsavis for 3., 4. og 5. Maj 1898, hvor Lærer A. Jensen — f. i Saltofte ²⁵/₅ 1837, † i Odense ²⁴/₁ 1911 — har givet en Fremstilling af Sagen.

22 Spænddage, iberegnet 10 Dage med Plov, og 84 Gangdage, deraf ugentlig:

1) I Gaardens Pløjetid 2 Pløjedage, 2 Spænddage med Harve eller Vogn, samt 2 Gangdage. — 2) I Hø- og Kornhøsttiden 3 Spænddage og 6 Gangdage. — 3) I Gjødningens Udagningstid 3 Spænddage og 3 Gangdage. — 4) I den øvrige Tid 2 Spænddage og 2 Gangdage, indtil det aarlige Antal vorder aftjent.

Gaardens Hartk. var 9 Tdr. 3 Skpr. — Rasmus Simonsen Drud købte den 1837 til Ejendom for 1700 Rdl. Sølv. — Den Gaard, som ligger S. for Drudgaard, kaldtes nok tidligere Tuegaard, maaske efter en Tue, som har besiddet den; i det 17. Aarh. beboedes den af en Anders Tuesen. Holmegaard i Ebberup har formodentlig — ligesom Holegaard — Navn af Beliggenheden; i Kirkebogen tales der 1712 om en Kone «i Holmen», og dette Udtryk kan endnu høres.

«Den kgl. Kasse som Ejer af Frederiksgave» begyndte 1827 Søgmaal imod Gaardmændene Lars Andersen (Tuegaard), Simon Drud (Drudgaard) og Jeppe Holms Enke (Holmegaard), desuden imod 2 Mænd af Voldtofte og 1 af Blangstrup; de mentes at have forset sig ved uden Udvisning at hugge i de deres Gaarde underliggende Skovlodder og forlangtes mulkterede for ulovlig Skovhugst samt idømte Procesomkostninger. Søgmaal mod Jeppe Holms Enke frafaldtes dog forinden Sagens Optagelse; hun havde ikke Raad til at føre Proces, gik ind under almindeligt Fæste og fik lidt Erstatning for at afstaa Husejendomsretten. De indstævnte paastode, at de vare Ejere af deres iboende Gaarde med underliggende Jorder og i Kraft heraf som Selvejerbønder berettigede til at hugge uden Udvisning af Frederiksgaves Ejer, der alene ejede Herligheden. Citanten indrømmede, at indstævnte ejede Bygningerne, men ansaa dem som Fæstere af Jorderne. Der afsagdes Dom paa Baag Herreds Ting ^{14/9} 1827: . . . Ugle-

kjærgaards Beboere have i Tiden fra 1553 til 1701 ikke havt andre Adkomster end de producerede Skjøder; men efter al Sandsynlighed har dens Beboere desuagtet svaret Afgift til Kronen som Herlighedsejer, og denne Rettighed er gaaet over til Frederiksgaves Ejer, da Afhændelsen fra Kronen foregik. Ved Uglekjærgaard er det samme Tilfældet som med Lars Andersens Gaard, idet den i den ældste Jordebog opregnes blandt Fæstegaardene og i de senere har Vedtegning om Husejendom. Ligeledes have Beboerne modtaget Husbondholdsbreve, og under Skifterne ere alene Bygningerne angivne som Beboernes Ejendom; men de have derhos alle, fra R. S. Drud at regne, vedbørlige Skjøder eller anden Adkomst. Beboerne have saaledes baade gamle og nye Skjøder, de have hugget uden Udvisning, og den ene Gaard har i sin Tid været pantsat af Christoffer Nielsen. Dette i Forening med de Oplysninger, som forøvrigt kan hentes af Dokumenterne, giver ej Anledning til at antage, at de oprindeligt have været Fæstere af Jorderne; selve Husbondholdsbrevene vidne ogsaa herimod, thi de benævne ej Gaarden som Fæste- men som Bondeejendomsgaard og indeholde desuden ikke de Bestemmelser som Fæstebreve i Almindelighed . . . Gaardene maa henregnes til de saakaldte jordegne Gaarde; Lars Andersen og Simon Rasmussen Drud have følgelig Underejendomsret over Gaardene med Tilliggende, hvori- mod Frederiksgaves Ejer maa betragtes som Herlighedsejer; de bør for Tiltale i denne Sag fri at være. Sagen blev af Kammeradvokaten indanket for Overretten, som ved Dom af $\frac{3}{8}$ 1829 frikjendte de indstævnte. Ogsaa ved Højesterets Dom af $\frac{31}{10}$ 1832 bleve de frikjendte. Under Sagens Gang havde de en Deputation hos Kongen, som gav det diplomatiske Svar: «Have I Ret, saa skulle I ogsaa faa Ret!» — Jeppe Holms Enke havde, som sagt, ikke Raad til at føre Proces; ogsaa senere var der fattige Kaar i Holmegaard; der fortælles om hendes Sønsønner Peder

og Lars Jørgensen, at de en Tid kun havde hver én Skjorte, som maatte vaskes om Aftenen, naar de skulde paa Hoveriarbejde den næste Dag, og at de i Fællesskab kun havde én ordentlig Trøje, saa naar den ene af dem var i Byen, maatte den anden holde sig hjemme. Disse to Brødre fik i Fællesskab Gaarden. Da Peder døde ugift 1887, blev Lars Eneer deraf. Men han, som ogsaa levede ugift, blev svagelig, solgte Holmegaard 1890 og byggede sig en Bolig ved Ebberup Station, hvor han døde $21/6$ 1893. Han har stiftet et Legat: «Gaardejer Lars Jørgensens Legat for Trængende i Kjærum Sogn» (Fundats $27/9$ 1893, kgl. konf. $24/5$ 1894). Legatkapitalen udgjør 5000 Kr., og Renten skal uddeles til 5 eller 6 værdige Trængende.

Holegaard. 1583 nævnes Per Laursen i Holenn som en af de Gaardmænd, der hørte under Hagenskov; hans Afgift var 1 Pund¹⁾ Rug, 2 Pund Byg, 1 Fjerdings Smør, Penge 1 Mark 5 β 1 Alb., Gjesteri 2 Daler. 1707 siges Rasmus Hoelemand, hvis Hartk. var 5—3—2—2, at svare i Landgilde 12 Slette March, $1/3$ fœnød, $12\frac{1}{3}$ R Smør, 1 R 5 β 1 alb. Gmd. Simon Nielsen i Holen, som blev begr. $8/12$ 1786, 61 Aar gl., «fik sit Banesaar af en Sten, som sprængt med Krudt fløj ham i Hovedet»²⁾.

Hofman (Bang) skriver: «Bønderne i Baag Herred prise den bortrejste Forpagter Hildebrandt³⁾ paa Frederiksgave, fordi han opmuntrede dem til at dyrke Raps, hegne og brakke. En Bonde kom til ham for at laane Penge. Hildebrandt var villig hertil paa den Betingelse, at han

¹⁾ Et Pund = 2 Ørte, 1 Ørte Rug var 10 Skpr., 1 Ørte Byg 12, 1 Ørte Havre 20.

²⁾ Kirkebogen. — Den ældste Kirkebog begynder 1686.

³⁾ Stiftede 1841 som Forpagter af Neuvorwerz og Culpin i det Lauenborgske et Legat paa 225 Rbd. til Trængende i Sønderby og Dreslette Sogne (havde ogsaa været Forpagter af Flenstofte).

vilde bestemme, hvorledes Bonden skulde drive sin Jord. Bonden gik ind herpaa og maatte saa, skjønt han tillige med sine Bymænd havde meget imod Rapsdyrken, begynde hermed, og hans Naboer trøstede ham med de Ord: «Har Tydskeren faaet dig til at dyrke denne Banqverotsurt, da er det først ude med dig.» Men Aaret var heldigt og gav en god Afgrøde og en høj Rapspris, og Hildebrandt paatog sig at forhandle Bondens første Rapshest, der beløb sig til over 100 Tønder. En Dag, da Hovlauget var forsamlet paa Frederiksgave, betalte Hildebrandt Bonden Beløbet af hans solgte Raps med 1300 Rbd. i de andre Bønders Paasyn. Dette havde en magisk Kraft¹⁾. Den omtalte Bonde var Simon Nielsen af Holegaard, † 1889, 85 Aar gl.

Nissestenten. Holegaard og Holmegaard i Ebberup havde i gamle Dage hver sin Nisse, der som andre Nisser bl. a. sørgede for at fodre Kreaturerne om Natten. Nissen paa Holmegaard var imidlertid sparsommelig og holdt mest af at tage af Holegaards Kornhæs, hvorfor Holegaardsnissen tog sig for at passe paa. En Nat kom Holmegaardsnissen som sædvanlig for at stjæle af Holegaardshæsset, men var saa forsigtig at se efter den anden Nisse, og da han intet Sted saa' ham, gik han ind under Hæsset for at bære det hele bort paa én Gang. Han fik ogsaa baaret det helt hen til Stenten i Hegnet imellem de to Gaarde; men da han traadte op paa Stenten, vaagnede Holegaardsnissen, som havde ligget og sovet ovenpaa Hæsset, ved at Hæsset løftedes, og i en Fart var han nede og standsede Flytningen. De to Nabonisser strede nu en drabelig Strid indtil Morgengry, da maatte de jo begge vige for Dagslyset; men Hæsset stod ved Stenten som et Vidnesbyrd om Nissens Tyvfærd, og Stenten hed siden den Tid Nissestenten. — Stenten sidder maaske endnu i Hegnet;

---

¹⁾ Odense Amt, S. 144 f.

men Hegnet er nu fyldt op, da Stien mellen de to Gaarde er nedlagt og Stenten altsaa til ingen Nytte. For ca. 30 Aar siden fandtes Stenten endnu, tilføjede min Hjemmelsmand¹⁾.

Terpegaard, Tarupgrdt. (1583), Tarupgaard (1664), Taarpegaard (1688), Terpegaard (1765). Terp er det samme som Torp, og Gaardens Navn antyder saaledes, at den er en Udflyttergaard²⁾. 1583 hørte Gaarden under Hagenskov, og Per Anderssen, som beboede den, svarede 2 R Byg og 1 Daler i Gjæsteri. 1664 havde den 6½ Td. Hartk. og laa ligeledes til Hagenskov. Da Kongen 1667 skjænkede N. Banner Hagenskov Gaard og Gods, fik Banner ogsaa Terpegaard; men da hans Enke 1670 gjorde Opbud, fik Jørgen Urne til Sanderumgaard Skjøde paa Terpegaard, som snart efter gik over til Otto Powisch, og af ham blev afstaaet til Kongen. Den blev 1670 Ryttergods, og dens Hartk., som da var 6—»—3—2, blev senere reduceret til 4—7—»—». 1685 var Fæsteren af Terpegaard kommen i Restance: «Vil efterladis og der foruden nyde Frihed til 11. Febr. 1686, om han ved Magt skal blive.» En menig Rytter havde Ophold i Gaarden, hvis Bygning i Aaret 1696 udgjorde 68 Fag. 1710 søgte General Dewitz Kongen om at faa Reluitionsrettighed til Frederiksgave Gaard og Gods, som han havde kjøbt af Fru Mette Kuhle, og han ønskede i dette Kjøb at forundes Ryttergaarden Terpegaard. Det sidste kunde ikke tilstaaes, da det vilde foraarsage Forandring i Krigsjordebogen. Dewitz fik kun Lov til at mageskifte Jord med Bonden³⁾. 11. Maj 1711 approberede Kongen dog allige-

¹⁾ En lignende Historie om Nisserne i Akkerup og Filstrup findes i «Folkelæsning for den danske Almue», No. 2. Udg. af Th. Hansen (Odense 1852).

²⁾ Danske Saml. 2. R. II, 42.

³⁾ Rigsark.: Arkivreg. II, 119 og 36 ff. (Krigs- og Portions-Jordbøger).

vel, at Ryttergaarden Terpegaard for 700 Rdl. maatte afstaaes til Generallieutenant Dewitz, da samme Gaards Jorder laa i Frederiksgave Enemærker og forarsagede Dewitz stor Ufrihed og Fortræd. Der skulde saa kjøbes en anden Gaard, hvor Rytteren igjen kunde anbringes. Gaarden, som blev tilskjødet Dewitz $15/6$ 1711, kom i mange Aar til at høre under Frederiksgave; den solgtes af Staten 1855. Flere af de tidligere Beboere i Terpegaard fik ikke Børn, nogle mene til Straf for, at «Terpemanden» 1534 var med til at indtage Hagenskov! 1910 blev Gaarden afbrændt at en Malersvend, som tillige stak Ild i Holegaard, hvis Ud-huse nedbrændte, og i Gaarden Matr. No. 18, som dog undgik Ødelæggelse.

Ravnekjærgaard, som nylig er delt, kaldes saaledes efter et Kjær ved Gaarden. «Raffnekeer» i «Boghæret» tilhørte 1533 Dalum Kloster¹⁾. 1688 hørte Gaarden — med Hartk. 8—5—»—2 — under Frederiksgave.

Korporalgaarden. 1695 $18/6$ skjødede Claus Büsing paa Sjælland til Assessor Hans Knudsen til Sandagergaard bl. a. Lod og Part i en Gaard i Ebberup, beboet af Korporal Meier, Hartk. 6—1—1—». $15/7$ s. A. skjødede H. Knudsen bl. a. nævnte Gaard til Herman Meier, Kornet «under det høylofl. Gamsche fyenske National Regiment til Hest». 1696 stævnedes Jørgen Andersen i Ebberup Korporal Meier s. St., fordi han havde sat ham fra en Gaard i Ebberup — fæstet af Jørgen Andersen 1685 — og frataget ham Vogn, Plov, Harve, Heste m. m. Korporal Conrad Meier mødte i Retten paa sin Husbonde Kornet Meier i Blangstrup hans Vegne og søgte at forsvare sig²⁾. Bemeldte Conrad Meier var en Søn af nævnte Kornet Herman Meier († i Blangstrup 1711) og Hustru Anne Cathrine († s. St. 1710); han, som var født i Ribe,

¹⁾ Fynske Saml. IV, 312.

²⁾ Tingbogen.

døde i Ebberup 1744, 89 Aar gl. Efter sin Fader fik han Turup Mølle, som Faderen havde kjøbt 1695, og som Korporalen solgte 1744, endvidere fik han i Ebberup den Gaard, som har Navn efter ham, men som nu er langt mindre end den var i tidligere Tid. Korporal Meier var gift med Johanne Cathrine Andersdatter Bruun, som var Enke efter en Søren Basse, med hvem hun havde 2 Børn: Henrich Christian Sørensen Basse og Kirsten Sørensdatter Basse. ¹²/₁₂ 1743 blev der — for at disses fædrene Arv (1040 Rdl. 5 fl 13 sk) kunde blive deponeret hos Stedets Øvrighed og for at en anden Fordring kunde blive betalt — holdt Tvangsauktion over Korporal Meiers Ejendom, Gaarden i Ebberup (med Hartk. 12—»—»—1), hvortil der laa 4 Huse. Gaarden blev for 960 Rdl. kjøbt af Korporal Meiers 4 Svigersønner; den ene, Anders Nielsen, boede allerede i Gaarden som Fæster. Han skulde, saalænge Conrad Meier og Hustru levede, ikke svare anden Afgift end at give dem deres Levnets-Ophold og Husværelse der i Gaarden efter hans Fæstebrevs Indhold. Gaarden blev saa snart udstykket, og adskillige kom da til at eje «Korporaljord». Ved Registreringen efter Korporal Meier 1744 nævnes bl. a.:

- 1 gl. brun Klædes Kjortel med Messingknapper... 3 fl ,
- 1 Par røde Klædes Buxer... 1 Rdl.,
- 1 Messingkaarde med Gehæng... 2 fl ,
- 1 gl. Kaarde med Sølvfeste, bortgivet af den afdøde, men blev angivet af Værdi til Indtægt... 3 Rdl.,
- ligesaa et Sølvbæger paa Fod... 3 Rdl. 3 fl .

Korporal Meier fik 2 Sønner, der døde som smaa, og 4 Døtre. Fra den yngste af disse, Anne Margrethe, stamme de senere Ejere af Korporalgaarden. Om den ene Datters Daab hedder det i Kirkebogen: «1694 Dom: 8 p. Trinit.: Hafde Velædle Hr. Corporal Conrad Mejer af Ebberup under Ritmester Keyes Compagni En Daatter til Daaben Nom: Helvig-Sophie, Som Velædle Hr. Cornet

Mejers Kirriste Fru Anna-Cathrina frembar. Comp.: Lieutenant Kaas, Trompeter Johan Hartvig, Cornet Herman Mejer, Anna Hirtznack.»

I Korporalgaarden findes Papirer, hvoraf det fremgaar, at Conrad Meier ²⁷/₅ 1703 i Lejren ved Wyhuyn (i Holland) af en Kapitajn, Greve v. Erbach blev hvervet til i 2 Aar at tjene ved dennes Kompagni af den kgl. danske Livgarde til Fods, og at han — «den hæderlige og mandige», som han kaldes paa Tysk — i Lejren ved Est (Este i Østrigsk Italien?) af Oberst Lattorff fik Afskedspas ¹¹/₆ 1705 efter at have tjent i 2 Aar som Musketer ved den kgl. Livgarde til Fods, sidst ved sl. Kapitajn Wibes Kompagni. I samme Gaard fandtes for nogle Aar siden et defekt Exemplar af Gustav Vasas Bibel fra 1541; den blev af Ejeren skjænket til Stiftsbiblioteket i Odense¹⁾.

Om Gaarden Matr. No. 18 i Ebberup kan her meddeles følgende: Den laa tidligere længere nede mod Vejen og tæt op til den Gaard, som nu ligger S. derfor. 1664 var den ¹/₃ Gaard med 5 Skpr. Hartk. Den beboedes ca. 1644 af Niels Hansen, som gav aarlig 3 Ørte Byg til Kjærum Kirke og kaldes «Kierckens tienner». I Matrikelen af 1664 nævnes som Beboer Hans Storm. 1667 gav Kongen Niels Banner Skjøde bl. a. paa Hans Stormb i Ebberup; 1670 fik Jørgen Urne til Sanderumgaard Skjøde bl. a. paa samme («giffuer sit landgilde til Kirchen och herligheden — 10 Skpr. aure — til Frederiksgave»). I Matrikelen af 1688 siges Ejendommen at have 5—1—3—2 Hartk. og at høre til «Ampstuen», idet der tilføjes: «Nog til Kirchen 3 Ørte Bjug». Gaarden var da Ryttergaard og beboedes af Hans Nielsen Storm. Senere beboedes den af Jørgen Christophersen og hørte — i alt Fald fra 1728 — helt til Kirken: «giver sin Landgilde til Vin og Brød for Kjærum

¹⁾ Se O. Johnsens Katalog S. 19. Jvf. Kirkeh. Saml. 5. R. 1. 333. Assens Avis for 1900, No. 19 («Gammelt Krigsbytte»).

Kirke, som Sognepræsten i Assens oppebærer, imod han Kirken dermed forsiuner, ellers svarer bmt. Bonde derforuden aarlig Penge 9 Sldr.» 1783 ^{10/13} skjødede N. Læssøe Gaarden til Jørgen Laursen, en Søn af den hidtilværende Fæster. Kjøbesummen var 800 Rdl. «Saa bliver og han og efterkommende fornævnte Bondegaards Ejere tillige herved paalagt pligtig under dette Skjødes Fortabelse som hidtil aarlig til Martini Dag at yde og levere til Sognepræsten i Assens for Brød og Vin til Kierum Kirke og Menighed 4 Tdr. 4 Skpr. Byg.» En Dattersøn af Jørgen Laursen var Jørgen Hansen, der døde som Ejer af Gaarden ^{25/12} 1891. Efter ham og hans Enke — † ^{20/6} 1908 — blev der efter deres Bestemmelse oprettet et Legat ^{12/12} 1908 (kgl. konf. ^{9/8} 1909). Legatets Navn er «Gaardejer Jørgen Hansens og Hustrus Birthe Christensens Legat for Trængende i Kjærum Sogn.» Legatkapitalen er 4000 Kr.; Renten deraf uddeles 2 Gange aarlig, Halvdelen til en Konfirmand og den anden Halvdel til 2 værdige Trængende.

Udskiftningen af Ebberup og Nordby Marker foretoges i Aaret 1777¹⁾. Fra Ebberup udflyttedes — formentlig 1778 -- 4 Gaarde:

Flædekjær. Laa tidligere S. for Gaarden Matr. No. 15. — Betydningen af Navnet «maa langt snarere søges i Arts ordet Flod . . . end i den gammeldanske Betegnelse «Flede», «Flæde» for Rør og Siv.» (Emil Madsen, Stednavnene paa Fyen . . . S. 23).

3 Gaarde i Ebberup Banker:

Truelsemosegaard. Laa tidligere imellem Drudgaard og Tuegaard.

. Stenkildegaard eller Søjgaard. Blev bygget paa

---

¹⁾ 2 Kort af dette Aar i Sogneraadets Arkiv. I Korporalgaarden findes «Beregning over Ebberup og Naarbye tilliggende Eng og Tørveskier.»

«Ødegaardsjord», som brugtes af Herskabet paa Frederiksgave, og som Ryberg gav i Livsfæste til Jens Pedersen, der tjente hos ham. J. Pedersen kunde ikke lide Navnet Søhøjgaard. I Marken S. for denne Gaard var der 3 Gravhøje; de 2 ere sløjfede i den nuværende Ejers Tid, den 3die lod han ligge, da hans gamle Svigermoder — † 1880, 80 Aar gl. — gjerne derfra vilde se over til Frederiksgave, hvor hun havde tjent.

Grøftebjerggaard. Laa tidligere i Ebberup, hvor der nu er Have til Gaarden Matr. No. 18, 5: paa Hjørnet ud til Vejen. Den er Arvefæste under Skovgaarde og blev 1900 delt i 2 Gaarde.

Af Navne paa Marker m. m. til Nordby og Ebberup kunne her — bl. a. efter Markbogen og efter et Kort af 1777 i Matrikelsarkivet — nævnes følgende: Lerbjergs Hul. Fladtoft (Flagetofte). Stenland (Stenlang). Tuekjær. Ingheshøj. Madkjær. Topshøj. Sunde Stene (Sone Stene). Kottes (Kolttes, Rottes) Krøg. Piledæmning. Smedetoft. Fledekjær. Salskov. Skjermosbjerg. Paattentorne. Skjermosrald. Klokkehøj. Kjærumdam. Barmose. Aasterdal (Osterdal). Stegs- (Stiels-) Land. Kirkebjerg. Søstykker. Sækkemad. Plovskjær. Ardal (Ærdal, Erdal). Langelykke. Gympen. Hestekjær. Pugemose Krøg. Svends Helde. Egekjærsbjerg. Pilekjær. Lille Braage-Mad. Store Braage-Mad. Barnehøj. Koldings Tofte. Kragemosehutter. Kragemosehøj. Gjedekjærshole. Gaaelen. Eneborg (Eigne Borig). Jokumsvad. Grimshøj. Bomandsholm (Bomoseholm). Bomosehøj. Tingskifte. Tingmark. Tinggyde¹⁾. Præstehole. Langhøjsskifte²⁾ (Launshøjsskifte). Langevejs-

¹⁾ Disse sidste Navne minde om, at der i gammel Tid blev holdt Ting derude — der siges i Nærheden af et Hus, som endnu kaldes Tingledhus.

²⁾ Her fandtes tidligere «Lusehøj» (Gravkammer med stor Overligger).

Agre. Diskesie. Mantheholme. Refskov. Krag Eigs Del. Hau Land. Bles- (Bleis-) Blegsmose. Døgtemus. Svinds- (Svins-) mose. Skadeshøj. Fiskebæk. Østre Fiskebæk. Horsvaldsgyde. Den dybe Gyde. Ormeskift. Kokagre. Nap (b) skift. Gangemose. Spyrnrose (Spydemous). Søndermose. Stenkeele (kæle, kiæle) o: Stenkilde. Sio- (Soe-, Søe-) høj. Markeskjel. Langbjerg. Løgtemose. Skandal (Skarendal). Strandbjerg. Trollemose. Grøftebjergmose. Rodvælt (Ruveldt, Roevelt, Rodeuellt). Rodvæltshøj. Leideleds¹⁾ Krog. Tudse- (Tusses) Krog.

1589 nævnes Rodvelt Skoff²⁾, men ikke Ebberup Skov, saa det første Navn har vel været en Betegnelse for hele Skoven deromkring. — Der fortælles, at der i Rodvælt Skov — vist efter Svenskekrigen — i et hult Træ blev fundet Skelettet af en Soldat; «hule Træer brugtes ofte i den svenske Feide til at skjule sig i». (Ved. Simonson, Rugaard, 2. 2. 58).

I Matr. No. 4 ved Nordby fandtes Skinderhøj. En Del af Matr. No. 8 i Nordby kaldes Nordby Lykke (1777). Her har været en Langdysse mod N. og 4 Gravhøje mod S., langs med Vejen (ses paa Udskiftningskortene). Kaldes i Markbogen (1682) Stenhøje. I den østlige Ende af en Mark, som hører til Matr. No. 8 i Ebberup, fandtes Mangø (Mæøye); kaldes nu Mæø, men mest blot «Højen». Navnet er maaske en fynsk Sammendragning af «Mangehøje». Paa denne Plads, som er i Nærheden af foran nævnte Begravelsesplads paa Nordby Mark, har der været flere hedenske Begravelser. Masser af Kampesten ere bortførte derfra. Der var sidst 3 Kamre med store Sidesten og vældige Overliggere. Tidligere var der ogsaa Grundvolden — af Kampesten — til en Bygning, nogle have ment til et Slot, andre til Kirken, som man begyndte

¹⁾ Lei(d) = hvilende, udyrket Jord.

²⁾ Jac. Madsens Visitatsb. v. Crone, S. 334.

at bygge der (?). Flere Urner og Stensager bleve fundne. — I Nationalmuseet findes (som No. 6711) en Stenøxe — med firkantet Bane — fra Nordby og (som No. 26160) en flad — med Prydelser forsynet — Bronzekniv, funden i en Urne paa Ebberup Mark.

Saltofte. Navnet kommer formodentlig af Mandsnavnet Sali¹⁾ og af Ordet toft (= aaben Plads, Byggeplads²⁾). Salskov er sagtens opkaldt efter samme Sali. 1589 nævnes «Saltofte Skoff»³⁾.

I Saltofte var 1664 16 G. og 6 H.; de 5 G. kaldes øde, og om alle Husene hedder det, at de vare øde og afbrudte. 7 G. hørte under Hagenskov, 3 under Brahesborg, 3 vare Provstitjenerne, 1 tilhørte Præstekaldet, 1 Assens Skole, 1 hørte under Skovgaarde. 4 af de øde G. og 1 af de øde H. hørte under Hagenskov (3: tilhørte Kronen). 1661 hedder det om Provstiets Gods i Saltofte: 1 G. øde, 1 G. ganske afbrudt og øde, 1 G. forarmet og tildels nedbrudt.⁴⁾ 1688 var her 16 G. og 7 H. (de 2 H. øde), 1774 16 G. og 20 H. 1777 hørte 8 G. under Frederiksgave, 4 under Brahesborg, 2 under Krængerup, 1 tilhørte Præstekaldet, 1 var Ejendom.

1491 vidnede 8 gamle Dannemænd paa Kierendrup Sognestevne, at «ald den stund dem kand lengst mindis, siden Erich Andersen och hans hederlige hustru Kirstine Erichz salige gaffue den gaard, som Lauridtz Michelsenn nu i boer, till Sctj. Laurentj kierche och presten ibidem, da haffuer hand verit quit och frj til presten och kierchen.» Denne Gaard laa i Saltofte, og det er om den, det i Kjærum Kirkes Regnskabsbøg hedder saaledes: «Lauridtz Pensen i Saltofte giffuer aarlig 1 ørtte biug af sit bolig, som

¹⁾ Jvf. O. Nielsen, Olddanske Personnavne, S. 79.

²⁾ Nord. Tidsskr. f. Oldk. II, 80.

³⁾ Jac. Madsens Visitatsb. S. 334.

⁴⁾ Fynske Samling. III, 299.

dog med rette maa schee hør til kircken». I et Papirshaandskrift, som nu findes i Rigsarkivet, hedder det om samme Gaard: «Christian Andersen y Saltofte gifuer aarlig I ørte byg aff sit bolig, som dog med Rette (moske) hør alt til Kirken». — «En gaard y Saltofte, som skyld II ørte byg huertt aar och III høns, som er giffuen til kircken och presten, och gifuis ickon I ørte aff»¹⁾. 18/13 1549 fik Borgemester Poul Bang i Assens Livsbrev paa et Bol i Saltofte, som Jep Kyølling iboer, dog skulde han give den sædvanlige Landgilde til Assens og Kerum Kirker²⁾. 14/11 1564 fik samme Borgmester Gavebrev paa . . . 1 Kirkejord, kaldet Kyllingsmaal, paa Saltofte Mark udenfor Assens mod aarlig af Kirkejorden at give 1 Ørtug Byg til Assens Kirke og 1 Pd. Byg til Kerndrup Kirke³⁾. I Kjærum Kirkes Regnskabsbog hedder det: «Pauell Bang, borgemester vdj Assens, haffr dett bolig, som kaldis Kyllings bolig, som nu er affbrodt, vdj brug, som hannem er vnd aff Kongl. Mayt., og giffuer af jorden aarlig III ørtte biug.»

Jens Svendsen i Saltofte havde af Kong Hans faaet Lov til at have en Aalegaard ved Saltofte Strand mod derfor at give 2 Øxne. Herredsfoged Hans Andersen i Bukkerup, som paa Kongens Vegne skulde oppebære Ydelsen, tvang imidlertid Jens til i disse Øxnes Sted at levere 2 Køer og 4 Mk.; men Herredsfogden blev anklaget for flere Misligheder, dømt til Døden og hængt 1519⁴⁾.

1558 afsagde Kongen og Rigsraadet Dom angaaende en Gaard i Saltofte. Karinne Eylers i Belling(e) klagede over, at en Gaard i Saltofte, som hendes Fader Niels

¹⁾ Kirkehist. Saml. 5. R. I, 153 ff. De ældste danske Arkivregistr. V, 1002 ff.

²⁾ Danske Kancellireg. S. 433. Jvf. D. Magaz. 4. R. V, 56.

³⁾ Laursen, Kronens Skøder S. 101.

⁴⁾ Fynske Saml. VIII, 108. Møllerup & Meidell, Bille-Ættens Hist. I, 373. Richardt & Becker, Danske Herregaarde: Frederiksgave.

Krødt havde kjøbt, formentlig med Urette var frakommen hende og hendes Søskende, idet Eiler Rønnow, Lensmanden paa Hagenskov, havde sat en anden Bonde paa Gaarden. Lensmanden svarede, at «thenn same Gaardt uti Saltoffte, forⁿe Niels Krødt paabode, then forsadtt handt och lodt thenn aldelis falde uti Hull, och thertill mett sadt hanndt innde mett sit Lanndgille och kunde thet icke udgiffve och vor saa forarmitt, at hanndt kunde same Gaardtt icke besidde, menn sagde seg thenn sielff aff inndenn Thinng»; en anden Mand, som Lensmanden lod faa Gaarden, havde opbygget den og stedse siden «gjordtt vor och Kronnenns Skiepe theraff fuldt». Rønnow fremlagde to Tingsvidner fra Bog Herreds Ting. I det ene — fra 1555 — skildrede 7 Synsmænd Gaarden saaledes: «Stofflennenn aft thet gamle Yffvestedt Hus, then vor nedbrot och Themeret borte, saa nertill et Thre eller II laa paa Stedit; thenn øster Lade vor got Themmer uti och Vende-Vegge och Tag paa same Lade; then vester Lade i same Gaardt, hun dude slett innthet, och saa the icke i same Gaardtt annthenn Korn, Foder, Qveg eller nogen Bohaffve, ther nogenn Mandt kunde holle nogenn Gaardtt eller Bollige vedt Magtt mett» . . . I det andet Tingsvidne — fra 1556 — hedder det, at «samme Gaardtt er mөгitt forsiidett och ille mettfarit, saa der vor hverckenn Tag eller Vegge, ther noger Mandt kunde skiulle Foder eller Kornn unnder, och Stoffven och Kleffvenn (Ϸ: Spisekammer) the ere nederbrott och Themeret thet er borte och forkomett» . . . Dommen gik ud paa, at Lensmanden ikke havde gjort Niels Krødt Uret, og at den Mand, som havde opbygget Gaarden, maatte beholde den¹⁾.

Hovgaarden. 1664 kaldes den største Gaard i Saltofte — med Hartk. 13—4—» — «Hoffgaarden». Den laa til Hagenskov og kaldes øde. 1688 var Gaardens Hartk.

¹⁾ Kolderup-Rosenvinge, Gl. danske Domme II, 214 ff.

12—4—3—2. Senere blev den delt i 2 Gaarde; 1707 var den delt saaledes. Den ene af disse Gaarde kaldes endnu Hovgaarden. «De Gaarde, som hedde Hovgaarde, have ikke noget med det hedenske Hov at gjøre, da de betyde de gamle Adelsgaarde, der fandtes omkring i Byerne og hverken har Navn af, at der gjordes Hoveri (Hove) til dem af Bønderne, eller egentlig betyde Hovedgaarde, men hedde saaledes, fordi de beboedes af Adelsmænd, der ligesom Kongen førte Hof (Hov), hvis Tjenere hed Hovmænd og Hovdrenge, der indbyrdes vare Hovbrødre»¹⁾. Disse Gaarde «gaa som Herregaarde langt tilbage i Middelalderen, men have i Henseende til oprindeligt Jordareal ikke været nær saa store som Herregaarde siden vare, og mange af dem gik allerede tidlig tilbage til at være Bøndergaarde»²⁾. Gaarden Matr. No. 16 blev ¹⁸/₁ 1639 af Jørgen Brahe til Hvedholm ved Mageskifte for en Gaard i Lundager afstaaet til Assens Skole. Da Assens Latinskole blev nedlagt, blev Gaarden lagt til Nyborg Latinskole; men ved Auction i Odense ²²/₃ 1763 lod Rektor Mag. Hans Svane i Nyborg den sælge; den kjøbtes af Møller Elias Petersen i Kaals Mølle for 500 Rdl. Af de senere Ejere skulle nævnes: Hans Dinsen, som døde her ⁷/₁₀ 1855, Godsforvalter L. P. Mørch, som fik Skjøde paa Gaarden ¹⁴/₃ 1857, og Skolelærer H. P. Petersen, som fik Skjøde paa den ¹⁵/₄ 1866 og solgte den 1877. H. Dinsen var født i Haderslev ²⁰/₁₀ 1781, blev Lærer ved Ludvigsmind Skole, opgav 1817 dette Embede for at overtage Bispisningen ved Trolleborg Seminarium; senere var han Ejer af Gaarden Yndeval i Haagerup, og 1830 kjøbte han — for 12000 Rdl. — Barløsegaard, hvor hans Hustru Cathrine, f. Fischer, døde ¹⁸/₄ 1838, 54 Aar gl. 1848—49 var H. Dinsen Medlem af den grundlovgivende Rigsforsaml. (valgt — i Assens — af Odense

¹⁾ O. Nielsen, Blandinger I, 272 f.

²⁾ Samme, Hjern og Ginding Herred, S. 138.

Amts 4de Valgdistrikt). Han stillede sig atter ved Folke-tingvalget i Assens $\frac{4}{8}$ 1852, men blev ikke valgt; fik kun 157 Stemmer (Prokurator Ettrup, som valgtes, fik 217, en Gmd. af Nakke 156 og Kateket Gløerfeldt 28). 1851 skrev Dinsen en Sang til de hjemvendte Krigsmænd; det 1ste af Sangens 7 Vers lyder saaledes:

Velkommen, I Helte, fra blodige Færd,
 Til Fader, til Moder, til Pige;
 Thi Fjenden, den stolte, ham standsed jert Sværd,
 Og frelst har I Dannemarks Rige.
 ∴ Velkommen, hver Mand,
 Til elskte Land,
 Hvad enten I strede paa Land eller Strand, ∴

Denne Sang¹⁾ blev sunget med Begejstring ved-Krigger-fester: i Saltofte $\frac{28}{2}$, i Kjærumgaard — hos Sognefoged Carl Jensen — $\frac{5}{3}$, i Ebberup $\frac{7}{3}$ og maaske i Nordby $\frac{9}{3}$. Dinsen, som var Retsvidne, skrev flere Artikler i «Vestfyske Avis». — Der findes intet Portræt af ham.

Gaarden Matr. No. 17 tilhørte 1664 Præstekaldet, som $\frac{14}{8}$ 1648 havde faaet den af Jørgen Brahe i Mageskifte for en Gaard i Aborre. Dens Hartk. var 5—5—1—1, og der svarede deraf: «Biug 3 ørter, søenød 1, Eridtzpenge 1 $\frac{1}{2}$ 5 β 1 alb., Gjesteri 3 $\frac{1}{2}$, Rug 2 Tdr., Biug 2 Tdr., Blandkorn 1 Td., Aure 1 Td. 7 Skpr., Boghvede 2 Skpr.» Der tilføjes: «Aufser Høe = 1 Læs.» Gaarden, som 1688 havde 4—4—3—1 Hartk., blev ved Auktion $\frac{5}{3}$ 1787 solgt for 1510 Rdl. til en Søn af den tidligere Fæster. Den ejedes i nogle Aar af Lærer emer. N. Rasmussen.

Gaarden Matr. No. 10 brændte $\frac{18}{3}$ 1774; næsten intet af Indboet blev reddet²⁾. Beboeren fik kun Stuehuset opbygget efter Branden; rømte siden bort fra Kone og Børn. Gaarden, som hørte under Brahesborg, fæstedes senere af

¹⁾ Trykt i Vestfyske Avis for $\frac{2}{3}$ 1851.

²⁾ Odense Adr. Cont. Efterretn. 1774, No. 21.

en Møllerkarl paa nævnte Herregaard; han vilde været af med den igjen, da han havde givet sine Penge ud for Fæstet og ikke kunde se sit Udkomme, men Greven afviste ham. Den kjøbtes til Ejendom 1833; 1854 fraskiltes en Gaard, som kom til at ligge i Nærheden af Thorøhuse.

Gaarden Matr. Nr. 15 var af Beboeren bleven kjøbt til Arvefæste (under Frederikslund), men udstykkedes.

Follesledgaard, som ved Assens Landdistrikts Opløsning kom til at høre til Kjærum Sogn, er ingen gammel Gaard. I Nærheden af, hvor Gaarden nu ligger, ved «Tuukjær», laa der 1784 et Hus, som hed «Follesledhuset». Der fandtes i Nærheden en Fold, og der var, da Landevejen fra Assens dengang gik der forbi, et Led, som Manden i Huset skulde passe, derfra skal Navnet stamme. Ved forskellige Indkjøb af Jord blev dette Hus senere til en Gaard, som undertiden efter en af Ejerne kaldes Bogaard — ogsaa paa Generalstabens Kort kaldes den saaledes — men dens Navn er Follesledgaard¹⁾.

Jorddelingen i Saltofte blev vedtaget ^{29/9} 1777. Efter Markbogen og efter et Kort af 1776 (i Matrikelsarkivet) samt efter Beskrivelse og Kort, som findes i Gaarden Matr. No. 11, meddeles her en Fortegnelse over Markerne:

Lundemarken: Brunskjær, Pukjær, Bøsseknog, Vaadagre, Lange Hesle, Stakkede Hesle, Majsmose (Maeszmose)-Agre, Smale Hesle, Kulsjord, Kasmose-Høj, Langelunds-Agre, Lundshøj, Nordlunde, Langrude, Skovagrene, Fladekjær eller Ved Fladeled, Barnehøj, Engen i Kasmosen.

Vængemarken: Fladekjær eller Fladeled (Flageled), Korsfra, Storkerede, Svelle Rye (Svelle Ryk, Suegle Røg), Knavshøj (Knabbishøj), Tofteagrene, Iglekjær, Store Mærmark (Meyelmark), Norsdal, Skovmaal, Skansen²⁾, Stensnau

¹⁾ I 3. Udg. af Trap kaldes den fejlagtig Follestedgd.

²⁾ Paa Generalstabens Kort nævnes «Batteribanke». I Nærheden er der fundet Granatstumper. «Chr. 4. havde allerede i Anledning af de Kejserliges Indfald forsynet den venstre Kant af Fyen med Skanser og Batte-

(Stens Naufs Skift), Toftemaal, Stakket Mærmark (Meigetmark), Gammelgaard, Foerdal, Kobbeltbjerg (Naaultbjerg), Gaasefod, Stenrenden.

Skovhaverne kaldes efter Mændenes Navne; som No. 9 nævnes dog «Haven, Hovgaards Mose kaldet».

Kilde(Kelle)marken: Toftekjær, Knuds Tofte, Iglekjær, Tverstykkerne, Buskernes Stykker, Alshøj (Alleshøj), Lille Stenes, Store Stenes, Gravnshøj (Gravnhøj), Langemaal, Ulkemaal, Kell(e)agrene, Aadevas (Oitewos), Store Dybdal, Hellehutterne, Langtyr (Lange Tyen), Lille Dybdal, Duncmose, Stakket Stenløse Skift, Snabishøj, Rommelhøj, Lille Axelmosse, Store do., Bag Hovgaarden, Gademose-Agre, Maalene i Hovgaards Mose. — Byens Tofter.

I Kasmose fandtes 1835 — ved en stor Sten — et Broncespyd med indslaaede og indgravede Zirater, Fragment af et lignende, samt en Paalstav af ualmindelig Størrelse¹⁾. (No. 3484—85 i Nationalmuseet).

Thorø.

Navnet maa afledes af Kvindenavnet Thora eller af Mandsnavnet Thori²⁾. Øens Areal opgives — efter et Kort fra 1780 — til 116 Tdr. Land³⁾, paa et Kort fra 1810 — i Matrikelsark. — til ca. 107 Tdr. 2 Skpr.; i Aaret 1904 hedder det: «Arealet er ca. 107 Tdr. Land, 25 Tdr. Land gode muldede Jorder, 30 Tdr. Land middelgod Jord, Resten af ringere Beskaffenhed»⁴⁾.

Thorø nævnes ca. 1231⁵⁾; den havde da Daadyr og

---

rier . . . Da Svenskekrigen udbrød 1657, blev alle fyenske Forskanskninger udbedrede og istandsatte» (Fra Svenskekrigen, Uddrag af Ved. Simonsens efterl. Optegn. Ved H. Rasmussen. S. 40).

¹⁾ Nord. Tidsskr. for Oldk. (1836), III, 315.

²⁾ O. Nielsen, Blandinger I, 174. 260.

³⁾ Ny Samling af det kgl. danske Videnskabers Selskabs Skrifter IV.

⁴⁾ Assens Avis No. 244.

⁵⁾ Valdemar II's Jordebog. Jvf. Blandinger fra Sorø VI, 20.

var nok ubeboet. 1590 var der ogsaa Daadyr paa Øen, thi der sendtes da ($16/8$) kgl. Skrivelse til Laurits Brockenhuus om at lade slaa eller skyde 3 Stykker Daavildt paa Thorø og levere dem til afd. Fru Birgitte Rønnoev til Lykkesholms Arvinger, da Kongen havde skjænket dem Vildtet til Fru Birgittes Begravelse¹⁾.

I gammel Tid var der Skov paa Thorø; en lille Rest deraf ses endnu, og der er nylig foretaget Plantning derovre. 1780 var her en Sø («Thorø Sø»), som indtog 8 Tdr. Land, og her var ogsaa for en Del Aar siden en lille Bæk, ved hvilken der fangedes Ørreder; men i Stedet for Søen er der nu kun et mindre Kjær (Vesterkjær), og af Bækken er der kun svage Spor. I gamle Dage var der Lensmænd over Thorø; Lenet var ikke stort og var vel heller ikke særligt fedt; men der var nok alligevel Rift derom. Den første Lensmand, som kjendes, var «Bernt persszøn» (Berild Pedersen), som var Borgmester i Assens og døde 1514. Han fik 1513 Kvitteing for $1/2$ Td. Smør, som var hans Afgift af Øen til Kongen²⁾. 1514 fik han Kvitteing for 5 Mark, som han i bemeldte Aar betalte i Stedet for at levere Smør³⁾.

1513 havde Provst Hans Hansen i Assens faet kgl. Brev paa, at han, naar Berild Pedersen døde, maatte blive Lensmand over Thorø for den sædvanlige Afgift⁴⁾. 1523 fik Mester Wllgang Utenhof, Frederik I's Kansler, Livsbrev paa «Thorø» og paa den Gaard, som ligger paa samme Ø, med Skov, Mark, Eng, Ager, «fortthe, fellit, vott och tiwrtt och aallegaardt», mod aarlig at give deraf den halve Tønde Smør, som plejer at afgaa til Nyborg Slot⁵⁾. 1525 fik Mester Peder Bernidsszen Livsbrev paa Øen mod samme

¹⁾ Cancell. Brevb.

²⁾ Saml. til den danske Hist. II, 2, 2.

³⁾ L. c. II, 2, 14.

⁴⁾ Saml. t. den danske Hist. II, 2, 2.

⁵⁾ Fr. I's Registr.

Afgift¹⁾. 1531 fik Hans Bernedssen Livsbrev paa Thorø; han skulde aarlig paa Hagenskov levere $\frac{1}{2}$ Td. Smør, og han skulde «holde den gaard paa Øøen wiid heffdt och magt och bøndher ther paa boor wiid log, skall och rett. Skall hand icke och forhugge eller forhugge lade then skoffue paa øøen er till vpligtte vdj noger maade»²⁾.

1583 laa «Thurøø» under Hagenskov; aarlig Afgift $\frac{1}{2}$ Td. Smør og $\frac{1}{2}$ Td. Aal. 1664 havde Thorø 8 Tdr. Hartkorn og laa ligeledes under Hagenskov, 0: tilhørte Kronen. 1667 fik Niels Banner af Kongen Hagenskov Gaard og Gods, fik saaledes ogsaa Thorø. 1670 fik Jørgen Urne til Sanderumgaard — da Niels Banners Enke havde gjort Opbud — Skjøde paa Øen; Fæsteren svarede da aarlig $\frac{1}{2}$ Td. Smør og 1 Td. Aal. Men Otto Powisch til Saltø fik snart Øen, og han afstod den $\frac{3}{4}$ 1672 for andet Gods til Kronen, som allerede $\frac{18}{3}$ 1673 skjødede den til Tolder Christian Hansen i Assens — da var Afgiften kun $\frac{1}{2}$ Td. Smør og $\frac{1}{2}$ Td. Aal. I Matrikelen af 1688 angives Øens Hartk. til 8—5—3—³⁾, og der tilføjes: «øde, bruges af Borgemesteren selv», 0: af Borgmester Christian Hansen i Assens, der nævnes som Ejer; men han døde $\frac{28}{2}$ 1684, saa det maa være Borgmesterinden, som 1688 brugte Øen⁴⁾. Hun solgte denne $\frac{27}{2}$ 1693 til Landsdommer Peder Luxdorph «med en nu øde og ubesat Bondegaard . . . og 6 Huse paa Fyens Land tvertover for Thorø». $\frac{17}{6}$ 1702 skjødede Luxdorphs Enke samme Gods til Generalmajor Gersdorph til Bramstrup m. m., Kjøbesummen var 900 Rdl. Senere tilhørte

¹⁾ Fr. I's Registr.

²⁾ Fynske Saml. I. 240.

³⁾ Senere nedsat til 8—2—1—2 $\frac{1}{4}$.

⁴⁾ Vedel Simonsen anfører (Hagenskov, S. 84) Thorø som hørende under Frederiksgave i Følge Matrikelen af 1688; men den Matrikel, han ved Amtsforvalterens Velvillie (se l. c. S. 83) gjorde Uddrag af — den findes nu i Landsarkivet i Odense — viser, hvorledes Forholdene vare ca. 1740—50!

Øen Steen Jørgensen, som $14/5$ 1728 skjødede den til Sr. Jørgen Christensen paa Hindsgavl; Fæsteren svarede da aarlig for Landgilde og Hovning 45 Sldr., og der var 8 smaa Fiskerhuse paa Saltofte Strand; hvert Hus svarede aarlig 3 Sldr. 1743 ejede Major Dewitz paa Frederiksgave Thorø — havde formodentlig kjøbt den 1740 — og Øen vedblev saa at høre under nævnte Gaard, indtil denne 1854 blev solgt af Staten, som vedblev at eje Thorø. $28/3$ 1905 lod Staten holde Auktion over Øen. Det højeste Bud var 15,600 Kr., men blev ikke approberet. $14/3$ s. A holdtes der atter Auktion. Fabrikant Jeppe Lauridsen, Hejlsminde, blev højstbydende med 21,550 Kr. Dette Bud blev approberet. — Thorø har flere Gange været udsat for Ødelæggelse. «Den 20. Febr. sidstleden» — hedder det fra Assens den 2. Martii 1776 — «om Eftermiddagen Kl. imellem 3 og 4, var paa den liden Øe Thorø, ongefær en halv Miil herfra, en meget stor Bemærkelse af et Jordskjælvs; Beboeren der paa Øen hørde først en Lyd som af Torden, og da han gik ud for at see, hvad det var, fornam han, at Jorden rystede meget stærk, og blev da var, at paa den Søndre Side af Øen skiød Isen, som var 3 Qvarter tyk, lige op i Veiret over Klinten eller Strand-Bakken, som er 6 til 7 Alen høi fra Strandbreeden og op, og stod endda Iisen paa Kanten 7 til 8 Alen høit over Klinten, lige op i Veiret, indtil den faldt plat om paa Jorden, hvor den nu ligger i Breeden fra 4 til 10 Faune og i Længden henved 300 Faune. Ved denne elendige Hendelse blev Beboeren tillige med sin Kone, Tieneste Karl og Pige, samt Børn, sadt i en stoer Forskrækkelse, da ingen af dem kunde forestille sig andet end heele Øens Undergang, især Konen, som er Frugtsommelig, fik en meget stærk Alteration, som hun maaske seent vil forvinde. Denne forskrækkelige Rystelse varede, efter deres Gisning, 5 à 6 Minuter, i hvilken Tid al den Mængde Iis, som er mange Tusinde Læs, blev skudt eller førdt op paa Landet, og er dette og en be-

klagelig Hendelse for Beboeren: at det Agerland, som med Iis er bedækket, er af den beste Korn Jord paa heele Øen.»¹⁾

Den daværende Fæster, Niels Hansen (Thorø), stod sig godt, men han forlod Øen paa Grund af den Forskrækkelse, hans Hustru havde faaet ved den omtalte Begivenhed, og blev den første Beboer paa Lerbjerg (se S. 10). En senere Fæster paa Thorø var saa fattig, at der kun fandtes en Tyr paa Gaarden; han byttede saa Stilling med en Husmand i Sønderby. Denne Husmand samlede Penge paa Thorø, idet han støttedes godt af sin Kone²⁾, der var dygtig til at fiske. En Datter blev gift med en Sømand fra Assens; han blev Fæster paa Thorø; men det gik tilbage for dem. En Søn af dette Ægtepar, Jørgen Jensen, overtog Fæstet; der var da 150 gl. Dalers Gjæld til Herskabet, for hvilken Sum han fik Fæstet. Den aarlige Afgift var 26 Rdl. I Jørgen Jensens Tid led Øen gjentagne Gange betydelig Skade. ^{28/1} 1852 hedder det: »Ogsaa her i Assens Omegn har Stormen de sidste Stormdage anrettet megen Skade. Saaledes ved Klitterne, paa Sønderby Bjerger og Saltofte Marker; men især har Øen Thorø Søndagen den 11. ds., da Vinden var sydlig og der tillige var Højvande, lidt betydelig Skade. Græsningen er begravet under store Grus- og Tang-Masser, mange Favne Stengjerde ere ganske nedskyllede, og paa hele Øens sydlige Side er ikke alene flere Favne af hele Strækningen styrtede i Havet, men Bølgerne have med Voldsomhed kastet store Vandmasser over de 8 à 10 Alen høje Klitter og bortskyllet den bedste Jord af Overfladen, saa Rugplanterne ligge løse paa Stedet.»³⁾ Ved Stormfloden ^{18/11} 1872 forarsagedes ogsaa betydelige

¹⁾ Odense Adr. Cont. Efterr. 1776. Nr. 10. Jvf. Assens Avis. 1904. Nr. 252.

²⁾ † ^{10/10} 1808 af Blodgang, begr. den følg. Dag «efter Ordre uden Følge og Ceremoni» (Kirkebogen).

³⁾ Vestfyenske Avis. 1852. Nr. 13.

Ødelæggelser; Vandet gik op til og ind i Haven, flere Træer i denne gik siden ud, og Marken led Skade; Hartkornet, som i Følge Matrikelen af 1844 var 5—3—1— $\frac{1}{4}$, og som senere var bleven nedsat til 5—»—»— $2\frac{3}{4}$, blev derfor nu nedsat til 4—7—1— $2\frac{1}{2}$. Jørgen Jensen ægtede 1832 Kirsten Jensdatter, en Datter af Fisker Jens Pedersen¹⁾. Hun, som var født i Thorøhuse 1812 og døde paa Thorø 1904, sad efter Mandens Død (1865) med Fæstet. Hun var en dygtig og forstandig Kvinde, som det var en Glæde at besøge i den gamle Gaard; hun kunde fortælle adskilligt fra de henrundne Dage, og hun kunde tilsidst fortælle om det allerbedste, om, at hun var bleven saa glad ved sin Frelser, ved «den kjære Herre Jesus»²⁾.

Thorøhuse.

- 1693 . . . 6 Huse (vare da nylig byggede, jfr. S. 34).
 1702 . . . 6 —
 1728 . . . 8 —
 1765 nævnes 8 Husmænd.
 1774 . . . 7 Huse.
 1778 . . . 11 jordløse Huse.
 $\frac{1}{3}$ 1801 . . . 20 Familier, ialt 82 Mennesker.
 1802 . . . 18 Huse, «Fiskerhuse; nogle af dem have købt lidet Ejendomsjord til en Koes Græs-

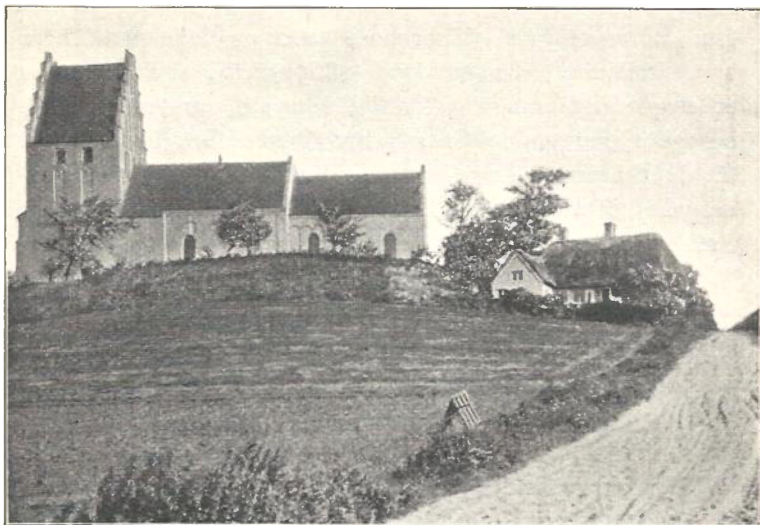
¹⁾ Andenaprilshelt; fik paa sin Diamantbryllupsdag $\frac{30}{10}$ 1861 overrakt Dannebrogstegnet; † $\frac{18}{6}$ 1865, efterladende 55 Efterkommere. I «Assens og Omegns Aarvog», ved S. H. K(lausen), sættes ham følg. Minde: Længe om paa Livets Hav / har din travle Snekke gynet; mens omkring din Vandringsstav / Blomst og Tidsel sig har slyngt; men saavel i Storm og Stille / har du brugt dit Ror og Snille og din Snekke sikkert styret / over Bølgen efter Fyret: Haabets i det fjærne Land / — derfor Mindeblomsten smiler over Graven, hvor du hviler / som en ægte Hædersmand.

²⁾ S. Beck har i «De gamles Julebog», 1909, S. 18 ff. givet en Skilddring af «Den gamle Thorøkone».

ning; de fleste høre under Frederiksgave Gods, 7 ere Selvejere»¹⁾).

1805 . . . 28 Familier, «som alene ved Fiskeri ernære dem ret godt»²⁾).

$\frac{1}{2}$ 1911 . . . 1 Gaard og 83 Huse, ialt 324 Mennesker.

Kjærum Kirke.

Kirken (Sct. Laurentii)³⁾.

Kjærum Kirke⁴⁾, som ligger højt og ses vidt omkring, navnlig fra Søsiden, bestaar nu af Skib, Kor, Taarn og Vaabenhus. Den er 48 Al. 7 Tom. lang, Koret er 13 Al.

¹⁾ Begtrup: Agerdyrkningens Tilstand I, 240.

²⁾ Samme Bog III, 160.

³⁾ Laurentius, som var Diakon og Skatmester i Rom, led Martyr-døden 258, idet han blev lagt paa en Jernrist og levende stegt over en langsom Kulild. Hans Dag (o: Dødsdag) er den 10. August. Mange Kirker ere indviede til ham; jvf. Ellen Jørgensen, Helgendyrkelsen i Danmark, S. 143 f.

⁴⁾ Indberetn. af Erik Schjødte 1886, I. V. Petersen 1890, Matthiesen og Jørgen Olrik 1897 (Nationalmuseets Arkiv).

3 Tom. langt, 8 Al. 7 Tom. bredt, Taarnets Højde er 35 Al. 3 Tom. Den ældste Del af Kirken, Skibet — i alt Fald en Del deraf — og den vestlige Del af Koret — det oprindelige Kor — er fra den romanske Tid og opført af Tufsten. Skibet har udvendig paa begge Sider en Buefrise, der bæres af Pilastre. Paa Koret findes paa hver Side 3 høje, rundbuede, oprindelige Blindinger med Pilastre, og indvendig er paa hver Side 2 tvedelte Blindinger med Konsoller. Taarnet og den østlige Del af Koret er opført af Munkesten og stammer vist fra det 15. Aarh. Muligvis er den vestre Del af Skibets Sidemure Underdelen af et Taarn, sagtens Kirkens første Taarn, som har været fæstningsagtigt og maaske er blevet ødelagt i Fejdetid, og det nuværende Vesttaarn er saa blevet bygget foran og i Tilslutning til Underdelen heraf. Samtidig med, at det ældste Taarn blev ødelagt — maaske ved en Bestormelse — er det muligvis ogsaa gaaet ud over Skibet, som saa er blevet en Del fornyet.¹⁾ Det nuværende Vaabenhus, som afløste et ældre, blev opført, da Kirken i 1891—94 blev restaureret. I Vaabenhuset ses Levninger af den gamle Norddør, og til hver Side derfor en rundbuet Blinding; paa Skibets Sydside ses den gamle tilsvarende Dør²⁾; ogsaa de oprindelige Vinduer bleve fremdragne ved Restaurationen. — Der findes i Kirken 7 Hvælvinger: 1 i Taarnet, 3 i Skibet (den vestligste i det oprindelige Taarn) og 3 i Koret (den vestligste i det oprindelige Kor). I Skibet og i Koret ere Hvælvingerne, sagtens samtidig med at de bleve indbyggede, blevne dekorerede bl. a. med smukke, slyngede Ornamenter i lys- og mørkgule samt røde Farver, og den nederste Del af Væggene er bleven malet som Draperier. Spor af disse

¹⁾ J. Helms, Tufstenskirker, S. 108 f.

²⁾ Oprindelig var der to Døre paa Kirkerne, en mod Nord for Kvinderne og en mod Syd for Mændene. I Kjærum har Mændenes Dør dog nok været mod N. og Kvindernes mod S.; Vaabenhuset blev i Reglen bygget for Mandfolkens Dør.

Kalkmalerier kom til Syne 1886¹⁾); men de vare vanskelige at restaurere, og der ses nu kun Spor af en Rytter paa

Kjærum Kirkes Indre.

den nordlige Side af Skibet og paa Hvælvingen over Prædikestolen et Skjold med et Bomærke. Omkring dette Skjold er der smukke Ornamenten med Englehoveder osv. Neden-

¹⁾ Formodentlig foranlediget ved, at Kirken kort før var bleven forsynet med Kakkelovne.

under er et slynget Baand, hvori staar: Christofer Nielsen 1571¹⁾. Denne Mand, som boede i Ebberup (se S. 14), har formodentlig været Kirkeværge og ladet Kirken male. Den Egetræsramme, som har ligget paa hans Grav, findes nu fastgjort paa den øverste Stol i Koret — for 20 Aar siden laa den i Kordøren. Paa denne Ramme findes udskaaret (med lutter store Bogstaver): Anno : Domini : 1573 : Alle : Helgens : Dage (!) D(øde) : Erlig : Mand : Christofer : Nelsøn : V : E : H : S : G H (o: udi Ebberup, hvis Sjæl Gud have!).²⁾ — Paa den med smukt Snitværk forsynede Prædikestol findes der i 4 Fyldinger Relieffer af de 4 Evangelister — med disses Symboler: Engel, Løve, Oxe og Ørn. Under Matthæus's Billede staar: Math. 6 [Vers 33]: Qværite primvm regnvm dei & ivstitiam eivs & hæc omnia adiicientur vobis. Under Marcus's Billede: Marc. 13 [Vers 31]: Cælvm & terra transibvnt mea avtem verba non transibvnt. Anno 1616. — Under Lucas's Billede: Luc. 11 [Vers 28]: Beati qvi avdivnt verbvm dei & cvstodivnt illvndt. M. P. A. S. S. P. (o: Mag. Poul Andersen, Sognepræst). — Under Johannes's Billede: Johan. 8 [Vers 47—]: Qvi ex deo est verba dei avdit. P. S. oc I. B. M. K. V. (K. V. = Kirkeværger). — Over Prædikestolen en med denne omtr. samtidig Himmel, forsynet med en udskaaren Due, som blev skjænket til Kirken 1893. — Paa Nordsiden af det gamle Kor hænger et stort Krucifix fra ca. Aar 1500; paa Hjørnerne de fire Ævangelisters Symboler. Døbefonten, som findes i Korets Nordside, smuk, er af Granit og forsynet med Løvværks-slyngninger paa den runde Kumme og med 4 Dyrerelieffer i Fodens Felter. Den er fra den romanske Tid, og der ses Spor af, at der har været Laag derover. Paa Døbefadet — med en Fremstilling af Bebudelsen — staar I. P. T. — L. H. D. og et Bomærke, men intet Aarstal; det stammer formodent-

¹⁾ Jvf. Magnus Petersen, Kalkmalerier, S. 64.

²⁾ Jvf. Kirkehist. Saml. 4. R. VI, 620 ff.

lig fra Begynd. af det 16. Aarh. Altertavlen, som stammer fra ca. Aar 1595, er udskaaet i Egetræ, har 2 Søjler med korinthiske Kapitæler og beslaglignende Ornament, fornedet 2 runde Medailloner med Keruber, og paa hver Side udskaaet I H S¹⁾. Den er forsynet med 2 Malerier; foroven Jesu Daab, fornedet Nadveren; begge malede af P. Møller²⁾ 1893. Under Nadverbilledet staar — fra ældre Tid —: Saa elskede Gud Verden etc., ved Siden af Nadverbilledet — som kom til at erstatte et ældre do. — findes nu Indstiftelsesordene; 2 Billeder (Kristus med Korset og Moses med Lovens Tavler), som fandtes ved Siden af det gamle Alterbillede, staa nu i Skibet. 2 Alterstager af Malm, smukt profilerede, fra ca. Aar 1589. En syvarmet Lysestage, skjænket til Kirken 1906. Over Alteret et Orgel; skjænket 1843 af daværende Kirkeejer Gmd. Mads Hansen i Mullerød. En Metallisekroner bekostedes 1906 af Kirkeejerne, og s. A. anskaffede Menigheden Lamper. Alterkalken og Berettelseskalken ere begge gothiske; den første formodentlig ældst. Paa begges Knude (nodus) staar: Jesus; paa den første stavet «ihesus», paa den sidste »ihesus». Alterkalkens Fod er prydet med et lille Krucifix med Maria og Johannes under. Paa Berettelseskalkens Fod staar: I. S. B. E. C. S. | O. I. E. P. F. D. En smuk Sølvæske til Kirkebrød. Paa Laaget staar: Anno 1720 / Er denne Esche gifven / Till Kierrum Kierche / af Steen Jørgensen³⁾ og Agenete Cathrine / Marttensdatter. — Paa Siden: O min kiere Herre Jesus Christ gjør dig Een Reen Seng / i mitt Brøst og Huille dig i mit Hiertte Schrin att ieg aldrig / Forglemer Welgierning din⁴⁾.

¹⁾ o: Jesus (L. Dietrichson, Den kirkelige Kunstarkæologi, S. 152).

²⁾ † i Kolding 1910.

³⁾ Kirkeejer; g. ²⁴/₃ 1706 m. Agnete Cathrine Mortensdt., som døde i Provstigaarden i Assens ⁶/₆ 1722. Jvf. Assens Avis, 1900, No. 191.

⁴⁾ Et Vers af Psalmen «Fra Himmelen højt komme vi nu her.»

- I Korets Nordvæg sidder et gammelt Skab af Egetræ.
 — En Klinkpung fra 1841, med Sølvring og Sølvklokke.
 I Skibet a) ved Kvindesiden:

Hædersminde for de faldne Krigere af Kjærum Sogn.

Hans Jørgensen¹⁾ af Ebberup,
 faldt i Slaget ved Slesvig den 23. April 1848.
 Christen Rasmussen²⁾ af Kjærum-Lade,
 faldt i Slaget ved Idsted den 25. Juli 1850.
 Hans Andersen³⁾ af Ebberup,
 faldt i Slaget ved Midsunde, den 12. Septbr. 1850.

For Danmarks Folk og Konge troe de stred,
 Og de har Krav paa herligt Eftermæle.
 De gik med Sang i Døden for vor Fred,
 Gud lønne dem og glæde deres Sjæle.

B. S. Ingemann.

b) Ved Mandssiden:

Hædersminde for afdøde Krigere af Kjærum Sogn.

Jørgen Hansen⁴⁾ af Saltofte,
 død d. 25. Marts 1849 paa Felthospit. paa Augustenborg.
 Jens Pedersen⁵⁾ af Ebberup,
 død sammested d. 12. April 1849.
 Anders Jensen⁶⁾ af Nordby,
 død d. 7. Novbr. 1850 paa Felthospitalet i Flensborg.

Paa belligt Sted skal Eders Navne staae,
 I mindes skal i vore Bønner;
 Gud lader gamle Danmark ei forgaae,
 Mens danske Mødre føde tapre Sønner.

B. S. Ingemann.

¹⁾ Dragon (6. Dragonreg. 1. 55). Faldt ved Husby, da Ritmester Würtzen gjorde sit Indhug (Cohen, Krigen 1848, S. 15 f., jvf. S. 107).

²⁾ Infanterist (3. Forstærkningsbat. 2. Comp. No. 219). Blev truffen af omtrent den sidste Kugle fra Tydskerne.

³⁾ Underjæger (3. Jægerc. 1. 251). Saaret 12. Septbr., † i Slesvig 18. Septbr.

⁴⁾ Infanterist. Nævnes ikke af Cohen.

⁵⁾ Underjæger (3. Jægerc. 1. 31), † af Apoplexi.

⁶⁾ Dragon (6. Dragonreg. 2. 35), † af Typhus.

Disse Mindetavler, som bleve bekostede af Sognets Beboere, indviedes af Pastor Blædel en Søndag i Efteraaret 1851. Ingemanns Mindevers, som her er delt i 2, saa at det ene passer m. H. t. faldne og det andet m. H. t. dem, som døde af Sygdom, findes paa de fleste i Kirkerne dengang ophængte Mindetavler¹⁾.

Over Indgangen findes i en Nische inde i Kirken en romansk Løve af Kridtsten. Denne Løve skal vel forestille Kristus, Løven af Juda (Aab. 5, 5), og ikke Djævelen, den brølende Løve (1. Pet. 5, 8); den har maaske oprindelig staaet paa et Stativ i Kirken og muligvis i den første Kirke — af Træ — sagtens fra det 11. Aarh. — Nischen paa Korbuens nordre Murpille har formentlig været anvendt til Opstilling af en med et her staaende Alter sammenhørende Billedgruppe²⁾.

Udvendig i Korets Sydmur sidder en romansk Ligsten med Korsstav. Ved Vestsiden af Taarnet ligger en anden romansk Ligsten med et ligearmet Kors ovenpaa og med Timeglas paa den ene Sideflade og smaa Kors paa den anden. I Taarnet 2 gode Malmklokker. Paa den lille — med Diameter 1 Al. 2 Tom. — staar: Støbt af I. C. & H. Gamst, Kjøbenhavn, Anno 1834. Paa den store — med Diameter 1 Al. 13 Tom. —: Støbt af H. Gamst & H. C. Lund, Kjøbenhavn, Anno 1849.

Kirkegaarden, som flere Gange er udvidet, blev 1909 udvidet med 2 Skpr. Land og udgjør nu ca. 16,500 □ Al. Paa Kirkegaarden fandt Graveren tidligere i Aarenes Løb adskillige gamle Mønter, saaledes ogsaa en Sølvmønt fra Tiden 1319—1332³⁾ og en anden, som nok er præget i Slesvig By under Knud VI eller Valdemar Seier. Den sidste

¹⁾ Cohen, Supplement til Krigen 48—49—50, S. 17.

²⁾ J. Helms, Tufstenskirker, S. 108. Jvf. L. Dietrichson, Den kirkelige Kunstarkæologi, S. 87.

³⁾ Findes som — 526 — i Mansfeld-Büllners Afbildninger af Danske Mønter.

blev 1904 skjænket til den kgl. Møntsamling; en saadan Mønt fandtes ikke tidligere i Samlingen og var derfor særdeles velkommen.

En muret middelalderlig Kirkegaardsport med en mindre Dør ved Siden. I Nærheden af Porten findes mod Nord et Hus, hvis 3 Sider ere Murværk fra Middelalderen, medens den søndre Side er af nyere Oprindelse. Dette Hus er den nordre Ende af den gamle Kirkelade¹⁾, som strakte sig hen til den nuværende Indgang til Kirken, og hvis vestre Side stod i Forbindelse med Kirkeporten. Af denne vestre Side og af Ladens sydlige Ende — med nogle Huller, hvorigjennem Tiendekornet sagtens i sin Tid blev indført — var der endnu 1884 nogle Rester; men de forsvandt saa, da Hegnene bleve omsatte.

Vi skulle nu høre noget nærmere om Kjærum Kirkes Historie og begynde da med Sagn. Da der skulde bygges en Kirke i Kjærum Sogn, begyndte man at bygge paa Måø. Men det gik her — som mange andre Steder! — Trolde brøde ned om Natten, hvad der byggedes op om Dagen. Man fedede saa 2 Stude med Nøddekjærner og sød Mælk, bandt dem sammen og drev dem ud om Aftenen, og hvor man fandt dem liggende om Morgenens, der skulde Kirken bygges. Studene fandtes liggende paa Bjerget, hvor Kjærum Kirke saa blev bygget og endnu ligger! At Beboerne i Ebberup og Nordby have ønsket at faa Kirke og Kirkegaard paa deres gamle Begravelsesplads (se S. 25), er rimeligt; men Gejstligheden og Beboerne i den vestlige Del af Sognet — sikkert ogsaa Manden i Kjæ-

---

¹⁾ Recessen af 1536 bestemte, at Bønderne skulde føre Tienden i Kjærven til Kirkeladen. Der skulde den saa skiftes i 3 Parter (til Kongen, Kirken og Præsten). 1572 befalede Kongen, at Tienden fremtidig skulde leveres til dem, der havde den i Fæste. Kirkeladerne synes derefter at have været benyttede som Kroer. Dette blev forbudt ved Recessen 1643 1—4—80, der befalede dem udlejede til Kirkens Fordel eller, naar denne var ringe, nedbrudte og solgte (C. Christensen, Aгрarhist, Studier I, 273 f.).

rumgaard — have nok været enige om, at Kirken burde ligge nærmere ved Assens, og saa blev den — maaske ved Hjælp af «Politik» og sagtens ved kgl. Understøttelse — bygget paa en Plads, hvor der maaske før var et Afgudstempel, hvor der i alt Fald fandtes Begravelsesplads¹⁾. Nord for Kirken har der været en Høj, i hvilken der nok fandtes Oldsager, og syd for Kirken var der nedlagt sjældne Oldsager, som siden skulle omtales.

Om en Begivenhed, som skal være sket ca. 1750, men som dog sikkert for en Del maa henføres til «Sagtiden», fortælles der saaledes: En jydsk Pottemand havde engang ladet sin Vogn, forspændt med en hvid og en sort Hest, staa paa Vejen ved Kjærum Kirke, medens han var inde i et af Husene for at falbyde sine Varer. En Skoledreng fra Langelykke — Skolen laa dengang ved Kirken — saa' Kjøretojet, og han, som maa have været en Spasmager, fik saa travlt med at tjære den hvide Hest af den under Vognen hængende Tjærekande. Da Jyden kom ud og saa', at han saaledes havde faaet 2 sorte Heste, blev han, som rimeligt var, vred og gik løs paa «Maleren», som saa, efterfulgt af Pottemanden, flygtede op i Kirketaarnet og sprang ud af et af Lydhullerne. Jyden saa' med Forfærdelse ud, tænkende, at Drengen laa knust nede paa Kirkegaarden; men han fik da at se, at Fyren løb ude «i Morten Hansens Tofte», o: paa Marken V. for Kirken. Drengen skal have hedt Hans, blev siden Fader til Anders Hansen, hvis Datter var Kirsten Andersdatter, som var Moder til Maren Hansdatter, der døde i Thorøhuse 1910!

En «historisk» Begivenhed er følgende: En Pige, som gik til Konfirmationsforberedelse, var gaaet op i Kirke-taarnet for at hjælpe til med at kime. Da hun vilde lukke Laagen op deroppe, faldt hun imidlertid ud af Taarnet,

---

¹⁾ Jvf. Jensen, Kirchl. Statistik des Herzogthums Schleswig I, 82. Ved. Simonsen, Elvedgaard I, 27.

først ned paa Ringehustaget og siden ned paa Jorden. Hun laa da lidt paa den frosne Jord uden at give Livstegn fra sig; men saa sagde Find, en af Konfirmanderne, som betragtede hende oppe fra Taarnet: «Hun er levende, hun rører sig!» — Find havde Ret, Ane kom virkelig til sig selv, og det viste sig, at hun blot var bleven skrabet lidt paa det ene Knæ; men der var gaaet Hul paa hendes Kjoleærme (som Søsteren gjorde i Stand, medens Ane laa i Sengen, da Forældrene ikke maatte faa Begivenheden at vide!). Vejret tog under hendes Klæder og holdt hende i nogen Maade oppe, saa Nedfarten blev forholdsvis lempelig. Men Ane ønskede ikke at faa sin Luftsejls omtalt i Avisen! Pastor Hornsyld spurgte en Dag Konfirmanderne, hvem af dem der var stærkest. «I tænke vel», sagde han, «at det er Find; men jeg mener, at det maa være Ane; hun faldt ned fra Taarnet og kom godt fra det, det havde Find nok ikke kunnet gjøre!» Men da Præsten saa spurgte, om han maatte sætte Begivenheden i Avisen, gav Ane sig til at græde, og han trøstede hende da med, at han heller ikke vilde gjøre det. Bemeldte Ane blev døbt 1801 og konfirmeret ved Paaske 1815.

Kjærum Kirke maa i Slutningen af det 14de og i 1ste Halvdel af det 15de Aarhundrede have været i trængende Omstændigheder — og tillige havt indflydelsesrige Fortalere — thi der er til den udstedt flere Afladsbreve end maaske til nogen anden Landsbykirke, nemlig 6 — af følgende Datoer: 1392 ⁸⁰/₆, 1393 ²⁹/₆, 1394 ¹⁰/₈, 1419 ¹⁴/₅, 1433 ²⁴/₅ og 1445 ¹³/₉¹).

Det første Brev lyder saaledes — i Oversættelse fra Latin — Niels, af den guddommelige Barmhjertighed Biskop af Roskilde, Jacob af Viborg, Svend af Børglum, Peder af Aarhus, Bjørn (Bero) af Åbo, Thetze af Odense og Eskild

---

¹) Kr. Erslev, Repertorium: 3862, 3906, 3943, 5770, 6618, 7541. Jvf. III, p. 838. IV, p. 106. Kirkehist. Saml. 5. R. I, 151 ff.

af Ribe, af samme Naade Biskopper, sende alle Kristi troende, til hvem nærværende Brev kommer, Hilsen og bestandig Kjærlighed i Herren. Da Menneskene altid ere tilbøjelige til det onde, tilstaaes der dem af Guds uudsigelige Barmhertighed mange Midler, hvorved de igjen kunne rejse sig af Synden. Idet vi altsaa ønske, at den salige Laurentius's Kirke i Kjærum (Kerntindorp) i Odense Stift maa blive besøgt med passende Hædersbevisninger og maa af Kristi troende uafbrudt blive æret, derfor for alle, som af Hjertet angre og tilstaa deres Synder, naar de andægtig høre Messer eller andre Gudtjenester sammesteds, eller ere tilstede ved Gudstjenester, eller give til nævnte Kirke Klæder, Bøger, Kalke eller andet, eller sørge for, at saadant gives, eller fromt bede til Gud for de troendes Sjæle, for vor og for hele den danske Kirkes og disse Landes Herrers Lykke og Sundhed, eller følge Herrens Legeme eller den hellige Olie, naar samme bæres til og fra syge, — saa ofte som de andægtigen gjøre det foranførte eller noget af foranførte, lige saa ofte giver hver enkelt af os udaf den almægtige Guds Naade og byggende paa hans salige Apostle Peters og Paulus's Autoritet, saa vidt vi kunne med Gud, dersom Stiftets Præster ikke ere derimod, — dem barmhertigt i Herren 40 Dages Aflad fra de dem paalagte Straffe. Givet i Vordingborg 1392 Dagen efter de salige Peters og Paulus's Dag. — Brevet af 1393 blev udstedt i Assens af Broder Jacob, Biskop af Konstanz og Vikar for Biskop Thetze af Odense. Det indeholder først en Hilsen til alle Kristi troende, som besøge den salige Laurentius's Kirke i Kjærum (Kærhngedorp), og Ønsket om, at de maa skue vor Herres Jesu Aasyn i Herlighed. Derefter hedder det i Brevet: «Fordi vi paa Apostlenes Vis altid holde fast ved, at de bedste Naadegaver maa uddeles, derfor er det, at vi, gudfrygtig bøjende os for eders oprigtige Sind, føje eder og opfylde eders Begjæringer.» Der gives saa Aflad til alle, som række en hjælpende Haand til nævnte Kirkes

Bygningsfond, give Kalke, Bøger og Prydelser, eller med Andagt besøge Kirken paa Hovedfesterne Paaske, Pintse og Jul, paa Johannes Evangelists, Johannes Døberens og de vigtigste Martyrers Dage, nemlig Stephanus's, Laurentius's, Vincentius's, Dionysius's, Fabianus's og Sebastianus's, og paa den salige Nicolajs og den salige Martins Fester, og paa M. Magdalenes og den salige Katrines Dage, ligesom ogsaa paa Alle Helgens, Alle Engles og Alle Sjæles Fester — eller følge Kristi Legeme eller den hellige Olive, naar samme bringes til syge, eller foran Krucifixet med bøjede Knæ andægtig læse 5 Fadervor og Ave Maria til Ære for de 5 Kristi Vunder, eller, naar Aftenklokken lyder, bede Ave Maria for Kirkens Fred, ligeledes med bøjede Knæ, eller, idet de gaa Kirkegaarden rundt, bede 1 Fadervor og Ave Maria for de afdøde.

Brevet af 1394 er udstedt i Helsingborg af Jacob, Ærkebiskop i Lund, og 9 Biskopper. Det indeholder først en Hilsen i Herren til alle Kristi troende, som se eller læse Brevet. Derefter hedder det: «Vi tro at vise Gud en from og taknemmelig Lydighed, saa ofte som vi tilskynde hans troende til fromme Gjerninger. Derfor ønske vi, at der skal bevises den salige Laurentius's Kirke i Kjærum (Kernethorp) i Odense Stift skyldig Ære og Højagtelse.» Der gives saa Aflad til alle, «som af Hjertet angre og tilstaa deres Synder, naar de gaa til nævnte Kirke for at holde Andagt og for at bede, i den høre Messer og andre Gudstjenester, følge Herrens Legeme og den hellige Olive, naar samme bringes til og fra syge, gaa Kirkegaarden rundt med Bøn for de døde, overvære dodes Begravelse samme-steds, eller bidrage til at forbedre Kirkens Bygning og Udsmykning, eller, naar Aftenklokken lyder, paa den romerske Kirkes Vis 3 Gange med bøjede Knæ fremsige Engelens Hilsen¹⁾, eller fromt bede til Gud for vor og for vore Menigheders Held og Lykke.»

¹⁾ Luc. 1, 28.

Det Afladsbrev, som 1419 blev tildelt Kjærum (Kerndorp) Kirke af Biskop Severinus, som var Vikar for Biskop Johannes i Odense, findes nok ikke mere; men der berettes, at nævnte Severinus den 14. Maj, som var 4. S. e. Paaske, indviede den istandsatte Kirke.

Brevet af 1433 er udstedt i Svendborg af 6 Biskopper og begynder med «en stadig Hilsen i Herren» til alle Kristi troende, til hvis Kundskab Brevet kommer. Derefter hedder det: «Vi tro at yde Gud en from og taknemmelig Lydighed, saa ofte som vi tilskynde hans troende til fromme Gjæringer.» Biskopperne ønske derfor, at der skal bevises Sognekirken i Kjærum (Kærndorp) i Odense Stift skyldig Højagtelse og Ære, og de give Aflad til alle, «som af Hjertet angre og tilstaa deres Synder, naar de for at holde Andagt, bede eller gaa Pilegrimsgang besøge nævnte Kirke, sammesteds høre Messer eller anden Gudstjeneste, følge Herrens Legeme eller den sidste Olie, naar samme bringes til og fra syge, overvære dødes Begravelse, gaa dens Kirkegaard rundt med Bøn for de døde, som dér og paa ethvert Sted hvile i Kristus, eller række hjælpende Haand til Bygningens Bevarelse eller til Forbedring af hvilkensomhelst af dens Prydelser, eller som, naar Aftenklokken lyder, paa den romerske Kirkes Vis med bøjede Knæ fromt hilse den salige Jomfru Maria.» Der tilføjes, at Afladen ogsaa gjælder dem, «som oprigtigen bede til Gud for vore Menigheders og den hele Kristenheds lykkelige Tilstand.» Derpaa slutter Brevet paa samme Maade som Brevet af 1392.

Brevet af 1445 er udstedt i Kjøbenhavn af Tue, Ærkebiskop i Lund, og 8 Biskopper. Det indeholder først en stadig Hilsen i Herren til alle Kristi troende, til hvis Kundskab Brevet kommer. Derefter hedder det: «Vi mene at yde Gud en from og taknemmelig Lydighed, saa ofte som vi tilskynde hans troende til fromme Gjæringer. Vi ønske derfor, at der skal bevises den til den hellige Martyr Laurentius indviede Sognekirke i Kjærum (Kerndropp) paa

Fyn skyldig Højagtelse og Ære, og at den uafbrudt skal hædres af Kristi troende.» Der gives saa Aflad til alle, som af Hjertet angre og tilstaa deres Synder, naar de for at holde Andagt, bede eller gaa Pilegrimsgang og især paa Festen for dens Værnehelgen og paa Festen for dens Indvielse besøge nævnte Kirke, høre, højtideligholde eller foranstalte højtideligholdt Messer, Prædikener eller andre Gudstjenester sammesteds, gaa dens Kirkegaard rundt med Bøn for de afdøde, overvære dødes Begravelse sammesteds eller følge Herrens Legeme eller den sidste Olie, naar samme bæres til og fra syge. Der gives ogsaa Aflad til dem, «som give eller foraarsage givet noget til nævnte Kirkes Bygning eller Alter, eller i deres Testamenter som Kristi troende til Forbedring af Prydelserne give, legere eller foraarsage legeret noget, eller som, naar Aftenklokken lyder, paa den romerske Kirkes Vis 3 Gange fremsige Engelenes Hilsen og oprigtigen bede til Gud for vor og for vore Menigheders og hele Kristenhedens sunde Tilstand.»

1524—26 gaves som Landehjælp af Kjærum (Kern-drop) Kirke xxj march. Kirken maa da have været ret velhavende, af Assens Kirke gaves kun 16 Mark, og kun Gamtofte af Herredets Kirker gav mere end Kjærum, nemlig 28 Mark¹⁾.

1589 ¹⁴/₁₀ visiterede Biskop Jacob Madsen i Kjærum; i sin Visitatsbog skrev han: Decimantes (Tiendeydere) 39; Kerkens Part (o: Kirketienden) 1 Lest. — — Her. Jens, Prousten oc Sognepræst i Asnes, var met mig. Ætas eius (hans Alder) 44 Aar. Capellanen meste Parten officier (udfører Tjenesten) der. Ego habuj concionem ad populum (jeg prædikede). Sacellanus Medelfardæ intererat nuptiis (Kapellanen var til Bryllup i Middelfart). Diaconus ex schola (Degn af Skolen). 7 Ort. Testimonium bonum (godt Vid-

---

¹⁾ D. Magaz. 4. R. II, 50.

nesbyrd). Templum (Kirken) paa et høyt Berg fra Byen, tornet, met Bly alt vden Tornet oc lidet paa Norderside met Tegel¹⁾. Huellinger 3 offuer Choret oc 4 vnder Kirken oc Tornet. Haffuer veret et Spir paa Enden. Malet inden vdj. Tafflen Chrj crucifixio med Billeder; paa Fløyeler Aposteler. 2 ny Meszing Stager. 2 smuke Cloker. Prædikestolen Synderside. Fonten tuert offuer Nørside. Kirkeladen nederfallen offuen paa. Kirkegords Mur Camp, muret offuen paa oc tagt met Tegel, Holsten. — —

1595 ²⁸/₅ visiterede han igjen. Provsten var nærværende. Faa tilstede. — — «En herlig ny Taffle med Catechismj Lerdom; 2 Stytter for paa; ingen Billeder, ingen Huelling; koster ved 100 Dr.» (fortalte Præsten). Præsten, Kapellanen og begge Degne (nemlig 2 Drengene fra Skolen) fik det bedste Vidnesbyrd.

I en Indberetning, som Provst Sass afgav — vist i Aaret 1665 — hedder det om Kjærum Kirke: «Kirchens brøstfeldighed er megit stor, i synderlighed paa træverchet inden i taarnet, hvorudi klocherne henger, huilchet dersom det iche itide bliffuer repareret, da er at befrycte, at klocherne med velningernis ruin nedringis. — Kirchemuren er allevegne meget ruineret, iligemaade mangler ochsaa i kircheport och en loge for risten» — —²⁾).

Af en Indberetning³⁾, som Sognepræst L. Bertelsen indsendte ²⁴/₃ 1755, fremgaar følgende: Der var ogsaa dengang 2 Klokker i Kjærum Kirke, en større og en mindre. Paa den første stod: Anno Domini 1576 Blet dene Kloke stopet til Kierundrup Kirke Bej Michel Dibler. Paa den anden: M. Povel Andersen Pastor vdi Assens og Provst vdi Bogherret | Envold Poulsen | Peder Jørgensen Kirke-

¹⁾ Siden Restaurationen 1891—94 er Kirken fuldstændig tækket med Teglsten.

²⁾ Landsark. i Odense (Bispeark., gl. Registr. No. 210, Stiftets alm. Br.). Med Hensyn til Risten se Danske Studier 1904, S. 126 f.

³⁾ Kallske Manuscripts. 377 4to i det kgl. Bibliothek.

verger | Soli Deo Gloria 1627. Paa Døbefonten stod Matth. 28, 19 og Marc. 16, 16 samt Aarstallet 1640 og Navnet N. A. S., over Kordøren Navnet Peder Jensen og Aarstallet 1575. I Indberetningen nævnes endvidere bl. a. en Messing-oblåtæske. Paa denne Æske, som nu findes i Odense Museum, staar: Anno 1652 er denne Eske bekostet . til Kierom Kirke . der . M . Niels . Sas . vaar Sogne . Prest . oc Hans . Han : sen . oc . Rasmus . Drud . Kirkeverger¹⁾.

I Aaret 1790 blev der klaget over, at Folkemængden i Kjærum Sogn var saaledes tiltaget, at der i Kirken ikke mere var fornøden Stolestadeplads. Kirketiendejeren — Assessor Læsøes Enke — indrettede saa et Pulpitur for Sognets unge Mandkjon for derved at vinde fornøden Plads i Kirken til Gaard- og Husmænd etc. Der blev derefter af Præsten og Herredsfogeden, efter at Sognemændene og Kirkeejeren vare indvarslede, affattet «en Stolestadesligning eller Kirketokning», der kom til at lyde saaledes: De med No. 1 til 7 betegnede Stole paa Mandssiden, der ere smaa og adskilte fra de øvrige ved Prædikestolen, skulle være for Husmændskonerne. I de med No. 7 til 24 paa samme Side betegnede Stole skulle største Lodsejere have de forreste Pladser eller saakaldte Gangstader, og de ringere Lodsejere derimod, i Forhold til enhvers Hartkorn, de indere Pladser. Stolene No. 24 til 34, som er den nederste, skulle være for Husmændene. Med Stolestadernes Inddeling paa Fruentimmersiden skulle iagttages samme Forhold, saa at Lodejernes Hustruer skulde tage Plads i Stolene paa denne Side med Hensyn til de Pladser, som ere tildelte deres Mænd i hine; saaledes komme og Gaardmændskonerne først, dernæst Husmændskonerne og tilsidst Tjenestepigerne; dog skulle de 2de nederste Stole paa denne Side være for Tjenestekarlene. — Christian VII bemyndigede ^{25/1} 1793 Stiftamtmanden og Biskoppen til at approbere Inddelingen

¹⁾ Jvf. Assens Avis. 1900. No. 191 («Fra ældre Tid»).

og til at anse de modtvillige for hver Gang de, efter at Approbationen var sket, maatte ville bemægtige sig en urigtig Plads i Kirken, med en Mulkt af 8 β til Sognets fattige, hvilken Mulkt kunde inddrives, ligesom andre Bøder, ved Exekution af Herredsfogeden efter Forordn. af 6. Decbr. 1743. Kongen tilføjede: «Og ville Vi endvidere have befalet, at den samme Regel skal iagttages paa Pulpituret som ved Stolene i Kirken, saaledes at Fæsteren af høieste Hartkorn tager for een sin Søn eller Tienstekarl første Plads paa Pulpituret, samt den næsthøieste derefter, og saa fremdeles.»¹⁾ — —

1822 klagedes der over, at nogle Husmænd ikke vilde rette sig efter den foretagne Inddeling af Stolestaderne. Stiftsøvrigheden resolverede: Husmændene henvises til at rette sig efter den af Kirkeejeren i sin Tid foretagne Inddeling.

Det omtalte Pulpiturs Dødsdom blev afsagt 1880, da den fung. Provst (Colding fra Kjøng) skrev saaledes i Synsprotokollen: «Pulpituret, som formørker og mispryder Kirken og desuden ikke bruges og ikke behøves, bør nedtages.»

1837 blev Kirkegaarden planeret, og der foretoges Omdeling af Gravstederne. 19 Beboere af Melby, Saltofte og Thorøhuse besværede sig over, at de derved vare blevne udelukkede fra Kirkegaardens Brug, under Paaskud af, at nogle af dem tillige brugte af de saakaldte Assens ufrie Jorder. De havde fra Arilds Tid havt Del i Kjærum Kirkegaard, ligesom de havde søgt Kjærum Kirke og i andre Henseender været henregnede under Kjærum Sogn, og de ansaa sig ikke tjente med at henvises til Assens Kirkegaard. De ansøgte derfor om, at det maatte tillades, at et Stykke Jord af omtr. 1 Skp. Lands Størrelse af Præstekaldets til Kirkegaarden stødende Embedsjord overensstem-

---

¹⁾ Faber, Fyenske Rescripter fra 1791 til 1802, p. 23.

mende med Sognepræstens Tilbud maatte afgives for at inkorporeres under Kjærum Kirkegaard til Afbenyttelse for dem og deres Familier; de vare villige til at erlægge herfor en aarlig Betaling af omtr. 6 til 8 β hver. Kancelliet resolverede, at disse fattige Husmænd ikke burde bebyrdes med særegne Omkostninger for at opnaa det naturlige og billige Ønske at kunne jordes der, hvor deres Fædre hvilede.

1843 ^{10/12} holdt Biskop Faber Visitats i Kjærum Kirke, som da paany indviedes. Den var nemlig af Ejeren, Mads Hansen, bleven indvendig aldeles ny restaureret, forsynet med nyt Altermaleri, Alterklæde, en smuk Lysekroner etc. etc., ogsaa var skjænket af ham et nyt til Kirkens Størrelse meget passende Orgel.

I Følge Skriv. fra Kultusministeriet af ^{80/10} 1849 skulde Kjærum Kirke stilles til Krigsministeriets Brug til Oplæggelse af Krudt og Ammunition. Allerede ^{29/12} 1849 var Kirken saaledes belagt, og den vedblev i ca. 2 Aar at være det. Under Belæggelsen vare Stolene m. m. flyttede ud. Gudstjenesten holdtes i Sønderby Kirke hveranden Søndag; de ^{2/3} af Beboerne, som hellere vilde og lettere kunde søge Assens Kirke, henvistes til denne.

Kirkens Tiende og Ejendomme.

I Kjærum Kirkeregnskabsbog¹⁾ for 1644—1675 findes Fortegnelse²⁾ over a) Kirkens Breve (10), b) Kirkens «tjener», c) Kirkens Landgilde og d) Kirkens Jorder. Nogle af Brevene angaa den Gaard, som et Ægtepar i Saltofte skjænkede til Kjærum Kirke og Præst (se S. 26). 5 Breve angaa en Eng, Krogs Eng, som en Mand ved Navn Esborn Friis gav til Kjærum Kirke «for (o: til Bod for) sin og

¹⁾ Denne «Kirkebog» findes i Landsark. i Odense (Bispeark. No. 635).

²⁾ Trykt i Kirkehist. Saml 5. R. I, 153 ff. Jvf. De ældste danske Arkivregistr. V, 1004 ff.

sine forældris siæle». Om denne Eng, som laa ved Turup Kirke, hedder det, at den «er itt stug¹⁾ och ligger vdj ingen mands maall». Den kaldtes ogsaa «Brode²⁾eng». 1470 var den for $\frac{1}{2}$ Ørte Byg aarlig lejet ud til «Werner Berthelsen, vebner till Skouffsgaarde», tidligere til Borgmester Andersen i Assens; senere havde «Mester Niels Saxtz» (Sass) den i Leje for samme Afgift. — I Brev handler om en Ager, «som vender paa den vey, som løber till Raffne kiær, att den hør till Kierndrup kiercke.» Nogle af Kirkens Jorder hørte til «det bolig i Ebberup, som kaldis Laantott». Der nævnes ved Beskrivelsen deraf: Per Kimer . . , Udmouse . . , stackit sties lenge . . . En Mand i Melby svarede 4 β aarlig af et Stykke Jord, «som Bendtz Tyggisen och Gregers Bull giffuer till kierchen, som ligger synden store Konehøy . . . .» I det S. 27 nævnte Papirshaandskrift hedder det: «Efter den gamle kirkebog er kirken — i Kjærum — frakommen ett bygge y Abor, hed Hønneborg, och ligger thre styker jord till, thett første y skeel, III skr. land, løber synd och nør, Knud Persen po then øster och Rasmus Mickelsen wester, thet anditt ligger po Helskoff ager, er VII skr. land, løber øster och wester, then westre ende wend po Helskoff, thet tridie stycke ligger y Blomtrebool, er III skr. land, løber synd och nør, then nørre ende wender paa gerditt, skylder III β aarlig. II jorder y assens liggend som Jep wirkmeister paaboed, skyld XIII β , er och frakommen.» Kirkens Inventarium beskrives — l. c. — saaledes: En kalck og disk forgyltt weier —. Then danske Bibell. Gradual. Alterbog. Ordinantz. Passional. m. Hansis Psalmebog. pvus Catechismus Luth. En liden skreffuin papirs Jordbog. II liuse stage paa alteritt. II messehagle, I grøn og I rød

¹⁾ o: Stuv; i Følge Kalkars Ordbog = Jordstykke (udenfor Fællesjorden).

²⁾ o: et Skovstykke, som er afbrændt til Opdyrkning (Nord. Tidsskr. for Oldk. II, 79).

fløjl. II messesercke. Ett skønt fløjels alterklæde. En skøn Jernbunden kiste. Et lilt Jernbundet skrin til kirkens breffue. End II store kornbinge aff Deeler, then ene er hos appellonne y Ebbp (o: Ebberup), then andhen hos Her peder pastor, huer meth . . . laas och lucker. Blandt Kirkens Inventar nævnes 1644 «I stor Jern Binde Kiste» og «I lidet jernbundet Skrin til Kirkens Breve».

1664 udgjorde Kirketienden — med 32 $\frac{1}{2}$ Td. Hartk. — 6 pund rug, 5 pund biug, 1 R aure. Sognemændene havde Tienden i Fæste¹⁾. Men Provst Sass skrev i sin Indberetning (se S. 52): «Denne tiende for de mange øde och nedbrutte gaardes schyld i sognet kand iche mere alt sammen om aaret nu som tilforne bliffue ydet.» Han tilføjede: «Herforuden giffuer Niels Hansøn i Eperup aarlig aff I bolig 3 Ørte biug for vin och brød²⁾. Noch haffuer Kirken aff nogle smal jorder en ringe indkomst» —

^{1/8} 1696 skjødede Christian V til Stiftamtmand Diderich Schult Jus patronatus til «Kierum Kirke med dessen tiender og Landgilde til arf og Ejendomb, dog saaledes, at os Elskelig Jomfrue Sophia Friis³⁾ efter Voris allern. resolution af ²³/₁₀ 1694 beholder Kierum Kirchetiende i fæste hendes Lifstid.» — — Efter Jomfru Friis's Død bortfæstes Tienden af Schult eller hans Arvinger.

²³/₂ 1701 skjødede Schult til Sr. Joachim Leegaard, residerende paa Provstigaarden ved Assens, Jus patronatus til Kierrum Kirke, Tiende og Landgilde.

²³/₄ 1707 kjøbte Steen Jørgensen i Provstigaarden paa

¹⁾ 1644 var Tienden forpagtet af Niels Hansen i Hole(n), Mads Hansen i Nordby, Simon Andersen i Melby og Rasmus Drud i Ebberup (Kirke-regnskabsbogen).

²⁾ 1644 hedder det: Provst M. Sass har paataget sig at forskaffe Brød og Vin til Kirken, hvorfor ham er bevilget at bekomme af Niels Hansen i Ebberup III orte Biug (L. c.). Se S. 22.

³⁾ Se om hende Fynske Saml. VI, 234. X, 55.

Auktion efter Leegaard Kjærum Kirke og Tiende m. m. for 2835 Rdl. Han fik Skjøde $\frac{24}{6}$ s. A.

$\frac{14}{5}$ 1728 skjødede Steen Jørgensen fra Frederiksgave til Sr. Jørgen Christensen, resid. paa Hindsgavl, bl. a. Kjærum Kirke . . . Jørgen Christophersen i Ebberup (5—1—3—2) . . . Kirkeladen, som beboes af Laurs Hansen . . .

$\frac{11}{6}$ 1740 skjødede Forpagter Jørgen Christensen paa Hindsgavl til Assessor, Herredsfoged Niels Læssøe: a) Kjærum Kirke (Hartk. 32 Tdr. 4 Skpr.), b) en Kirkelade ved Kirken, beboet af Lauritz Hansen, hidtil svaret aarlig 2 Rdl., c) den Grund og Ejendom, som tilhører Kirken, — — — d) en Bondegaard i Ebberup (5—1—3—2), e) et Stykke Engbund, beliggende i Blangstrup Vænge, Kirkeengen kaldet . . .

$\frac{2}{3}$ 1795 købte Kjøbmand Jørgen Christian Dreyer i Assens paa Auktion efter Assessorinde Læssøe Kjærum Kirke for 7,140 Rdl.; fik Skjøde $\frac{18}{13}$ s. A. Da var Kirkeengen bortsolgt; det hedder nemlig: «Af bortsolgte Eng ved Turup Kirke svares intet.»

$\frac{30}{3}$ 1824 købte Grev Christian Ahlefeldt Laurvig til Lundsgaard paa Auktion efter Dreyer Kirken for 5,600 Rdl. og fik Auktionsskjøde $\frac{31}{8}$ s. A., men samme Dag gav han Forpagter Christian Mørch paa Lundsgaard Skjøde derpaa.

$\frac{15}{9}$ 1842 fik Gmd. Mads Hansen i Mullerød efter Mørchs Død Auktionsskjøde paa Kjærum Kirke, og hans Enke, Ane Rasmusdatter, gav $\frac{10}{11}$ 1860 Skjøde derpaa til Hans Hansen Østerby i Melby, Hans Madsen og Niels Henningsen i Mullerød. H. H. Østerbys Enke skjænkede $\frac{28}{2}$ 1893 sin Part til Sønnen Mads Hansen Østerby. Hans Madsen skjødede $\frac{21}{12}$ 1894 sin Part til Jens Jensen, som $\frac{29}{12}$ 1902 gav Mageskifteskjøde til Erik Madsen Storm. Niels Henningsens Enke, Maren Madsen, ægtede 1873 Hans Andersen Balle.

Kongetiende.

¹²/₂ 1564 Forleningsbrev for Borgemester Poul Bang Assens paa Kronens Part af Tienden af Kerndrup Sogn uden Afgift¹).

³¹/₁ 1586 do. for Christen Knudsen, kgl. Sekretær²).

1664 var Tienden (6 R Rug, 5¹/₂ R Byg, 1 R Havre, Hartk. 34 Tdr.) bortfæstet til velb. Falch Brahe³).

¹⁹/₃ 1667 fik Niels Banner til Rødkilde bl. a. Kronens Andel af Korntienden af . . . Kierumb Sogn (imod Erstatning til Odense Skoles Konrektor⁴).

¹⁷/₈ 1669 fik Borgmester paa Christianshavn Jacob Madsens Enke og Arvinger Kronens Andel af Korntienden af Kierumb Sogn⁵).

²⁰/₄ 1691 fik Christian Banner til Frederiksgave Skjøde af Thomas Ifversen til Oregaard.

¹²/₆ 1695 fik Hr. Bertel Ludvigsen i Assens Skjøde af Fru Mette von der Kula, og han fik ¹⁶/₁ 1719 Reluitions-skjøde af Kongen.

¹⁷/₆ 1776 fik Grev Rantzau til Brahesborg Skjøde af Krigsraad U. C. Bertelsen.

⁵/₁ 1813 fik Jacob Clausen Bang, Jæger paa Brahesborg, Skjøde af Grev Rantzau. Kjøbesum: 12000 Rdl.

²³/₁₂ 1829 fik Brasch paa Mathildelund Skjøde af J. Bang, som da var Skovrider i Smeirup.

Brasch's Enke, Mathilde Wilhelmine, f. Hansen, ægtede van Helsdingen, som døde først. Efter hendes Død gik Tienden ved Skjøde af ³¹/₁₂ 1878 over til 5 Arvinger, af hvilke den ene, Direktør G. A. Hagemann, 1895 fik de

¹) Kancell. Brevb.

²) L. c.

³) Matrikelen.

⁴) Kancell. Brevb.

⁵) Kancell. Brevb.

andres Parter og $\frac{80}{11}$ s. A. skjødede hele Tienden til det grevelige Schimmelmansske Fideikommis.

Præster.

(1458). Hermand¹⁾. I et paa «Bogherridtzting» 1458 udstedt Tingsvidne hed det, «att hr. Hermand, prest till Kierndrup kiercke, met kierckeuerger haffuer beuist inden tinge, att den eng, Madtz Andersen, borgemester i Assens, hagde, som ligger ved Turup kiercke, hun hører met all rette till Kierndrup kiercke, som och staar indschreffuen i messebogen²⁾).

1514 var Kerndorp og Gangtofte forenet med Assens under én Præst³⁾. Præst var vist

Anders Olsen, Bispens Officialis in spiritualibus⁴⁾ i Baag Herred; nævnes 1506—34; kaldes 1506 Sognepræst i Assens (Ved. Simonsen, Odense, 2, 1, 100). Han var en ivrig Jæger, thi 1515 tilskrev Christian II Lensmanden Eske Bilde paa Hagenskov: «Vid, at vi have erfaret, at den Bispens Officialis i Assens skal strippe alle de Marker over deromkring med sine Hunde og optage alle de Harer, der ere; bede vi dig og ville, at du underviser ham, at han saadant Stripperi overgiver, og hvis han det ikke siden gjøre vil, at du da tager Hundene fra hans Dreng og giver ham Hug, hvor du ham fornemme kan»⁵⁾. Præsteembedet overlod Hr. Olsen ca. 1523 til

Mag. Peder Berilsen, som 1525 blev Præpositus og s. A. overdrog Assens og Kjærum Kirker til sin Broder Niels

¹⁾ I Slutningen af det 14. Aarh. var der i Kbhvn. en Borger, som hed Hermanus Keredorp (Kærrendorp, Kerrendorp, Kerendhorp, Kernendorp). Se O. Nielsen, Kjøbenhavns Diplomater, 1, 93, 101 f. 126, 129 f.

²⁾ Kirkehist. Saml. 5. R. I, 154.

³⁾ Fynske Saml. I, 213 f. Aktstykker, S. 136 f.

⁴⁾ Officialen svarer nærmest til vor Tids Provst, medens Middelalderens Provst (Præpositus) snarest maa betegnes som Kirkeinspektør (Kirkehist. Saml. 4. R. V, 145).

⁵⁾ D. Magaz. VI, 214.

Berilsen¹⁾. Han lod nok sit Præsteembede besørge af andre, først af Jacob Albretsøn (1525) og siden af den for Reformationens Indførelse virksomme Christen Clausen Schrock. Allerede 1531 var Hr. N. Berilsen Foged paa en Gaard i Vallen (Halland), og i Novbr. 1536 afstod han Assens Sognekirke til Hans Svendsen og Kerndrup Kirke til

Niels Friis²⁾. Denne Mand, som var en Søn af Eggert Friis (vistnok af Hesselagerfriserne), blev siden — i alt Fald fra 1544 — Vikarius i Roskilde Domkirke og døde som Kantor i Roskilde Domkapitel ⁶/₁ 1557³⁾. Det er vel et Spørgsmaal, om han selv har besørget Præstetjenesten i Kjærum, han har muligvis lejet en anden dertil, maaske den Mand, som blev hans Eftermand:

Jens Nielsen. Han afstod 1549 Kjærum til Sognepræsten i Assens. I et Brev af nævnte Aar fra Eiler Rønnow, Kongens Befalingsmand i Næsbyhoved Len, hedder det, at efterdi der i Følge kgl. Skrivelse skal være en Annexkirke til hver Sognekirke i Kjøbstederne, og de ingen Annex have til Assens Sognekirke, siden Kierndroppe fraa kom Oc efftherthij ad her Jens Nielszen som sogneprest wor till Kierndroppe haffuer weluilligen igen oplatt same Kierndroppe sogen for Her Christiern Schytte sogne prest vdi Aszens Oc Sognemendene och vdi samme sogen haffue giffuet theres mynde ther tiill oc beuilgett oc annamet for^{ne} Her Christiern tiill theres retthe sogne prest oc kierndroppe ad were en anexe tiill asens sogne kircke Tha haffuer ieg nu paa Kon. M^{tes} wegne fulbyrdtt oc samtycktt for^{ne} kierndroppe kircke ad were her effther en rett anexe tiill aszens sogne kircke y alle maade Oc thennom theris sogne prest y aszens ad giøre theres rentte oc ret-

¹⁾ Fynske Saml. I, 237.

²⁾ L. c. I, 242.

³⁾ L. c. VIII, 399 f.

tiighet som the her til haffue giortt theres rette sogne prest»¹⁾).

Borgmester Poul Bang i Assens havde agiteret godt for at faa Kjærum lagt til Assens, han skrev nemlig selv — vist i Aaret 1571 —: «Anno 1546 drog ieg thitt och offthe baade thyll Kong. May. och thyll Eyller Rønnou och mester Jørgenn superinthendent och flyde Kerrom kirke thyll enn euig (!) anex thyll wor bykircke paa thet wor sogne prest kunde haffue synn erlig wnderholding then ene effther thenn andenn»²⁾. Det var i Anledning af, at han ønskede Gamtofte Degneembede til sin Søn, at Borgmesteren saaledes mindede om en af sine gamle «Welgjerninger»! Kongen besatte da ogsaa ^{12/9} 1571 det nævnte Embede med Hans Bang, Borgmesterens Søn³⁾).

Sognepræster for Assens—Kjærum.

(1549). Christen Schytte. † ca. 1555.

1555. Peder Jensen Kempe. † ^{4/4} 1577. Han oprettede 1555 en Kontrakt med Kapellan Vogell: Hr. Jens Vogell og de følgende Kapellaner i Assens skulle prædike om Søndagen til Førsttjeneste og ligeledes om Tirsdagen og Fredagen, Søndagsprædiken til Aftensang skulle Præsten og Kapellanen forliges om efter hvers Tid og Lejlighed. Hr. Jens og Efterkommere skulle, naar behov gjøres, hjælpe Sognepræsten ved Skriftemaal og med at besøge syge i Assens og paa Baagø. Hr. Jens og Efterkommere skulle derfor beholde den rette Kapellanløn af Assens, ogsaa Kornpenge, som en anden Kapellan før ham har havt, undtagen 3 Mark, som blev afkortet af den Løn, som Sognepræsten skal give Kapellanen af Helligkorsvikarie. Hr. Jens Foull (!) og Efterkommere skulle gjøre Tjeneste i Kjærum (Kiern-

¹⁾ Aktstykker, S. 138 f.

²⁾ D. Magaz. 4. R. VI, 101.

³⁾ Fynske Saml. III, 281. Not. 1

drop) og besøge syge, og derfor skal der af Sognepræsten gives 24 Mark; endvidere skal Kapellanen have, hvad der falder inden Kirkedøren i Kjærum: Offer og Kirkegang, «disligeste Jorde Pendg. och Byer (5: Bier) och ij (2) Lam oc den beste Tiende-Griis af Midzommers Tind», ellers skal Sognepræsten selv beholde al den anden Tiende og Sjølegave, som falder af Kjærum Sogn, og ligeledes Landgilde og Herligheden af den Gaard i Kalslund og i Melby. Ligeledes skulle alle Sognepræster herefter holde Kapellanen en Vogn eller en Hest om Vinteren til Sogns og om Sommeren, naar hastig Sognebud kommer, og ikke ellers uden hvis de selv indbyrdes kunne enes og forliges anderledes om Hest eller Vogn om Sommeren — — —¹⁾. Fra Hr. Kempes Tid findes Beretning om Præsteembedet i Jordebogen af 1572. Se S. 8.

1577. Jens Hansen. Provst 1585. † 1615.

1615. Mag. Hans Michelsen. Samme Aar Provst, Præst ved Christiansborg Slotskirke og tillige Professor. 1616 Dr. theol. og Biskop over Fyns Stift. † 1651.

1615. Mag. Poul Andersen. Provst s. A. † 1641.

1641. Mag. Niels Madsen Sass. Provst s. A. † 1665.

1665. Bertel Ludvigsen. Provst 1675. † 1719. I Provstebogen (1667) hedder det om Kjærum Sogn: «47 Decimantes. Men der er af dem nogle slet øde och nogle heel forarmede, saa tiendenn, som nu bekommes, er mod den, som till forne oppebaares, meget lieden och snart tald. — — Sognefolket i Kierum schouer for Presten, hvornaar hand det begierer, och vdfører giødning, naar den tied er, huilcket aff arrilds tied her haffuer weret wiisz och schich. — — Kierndrop sognemend weyrer sig at giffue tiende af bier.» ²⁹/₄ 1690 afgav Hr. Ludvigsen Beretning om Embedet: «— — I Kierum . . heele gaarde, thredingsgaarde og husmænd 47. Men der ere nogle af dem øde og jorden

¹⁾ T. Melbye, Forsøg til en fynsk Præstehistorie, S. 72 ff.

deele till andre. — Af sognemændene i Kiærum bekommes ei Paaskerente, ey heller tiende af hør, hamp eller bier. Bogvedtienden nød præsten før allene, men nu forkortis præsten de to deele, dend ene af borgm. Thomas Iversøn¹⁾ og dend anden af sognemændene selv, som uden nogen foregaaende dom der paa sig dend tilholder, og end kand præsten intet bekomme af dend tredie deel hos de fleeste af dem.»

1719. Ludvig Bertelsen. 1716 Faderen adjungeret. † 1766.

1767. Cosmus Christiansen Ramus. † 1782.

1782. Professor Peter Christian Olsen Steenvinkel.
† 1799.

1800. Dr. theol. Carl Christian Laurentius Birch.
† 1808.

1808. Jens Hornsyld, entl. 1820, † 1840.

1821. Dr. theol. Johannes Clausen. † samme Aar uden at tiltræde.

1821. Amtsprøbst Johan Nicolai Tilemann. † 1828.

1828. Konsistorialassessor Verner Ludvig Blædel, entl.
1859, † 1862.

1859. Mathias Christian Schaldemose. † 1885.

1885 ^{31/13}. Ole Carl Ipsen. † i Kjøbenhavn ^{4/3} 1897.

Sognekapellaner for Assens—Kjærum.

N. N. Se S. 62.

(1555). Jens Fogell (Vogel, Fugl). Først Hører i Assens; blev formodentlig ca. 1560 Sognepræst i Jordløse-H.

(1570). Niels Nielsen. † 1588 (?).

1587. Søren Pedersen. † ^{3/6} 1602. Først Rektor i Assens.

¹⁾ Ejede Kjærum Sogns Kongetiende (se S. 59); Ejer af Oregaard 1687—1694.

(1610). Oluf Stephansen. Formodentlig af Verninge og siden Kapellan dersteds.

(1622). Otto Frandtzen. † 1632.

1632. Hans Boesen Arnou, 1635 Præst i Sandager-H.

1635. Gregers Pedersen Elysin, 1645 Sognepræst i Flemløse, 1665 Provst.

1645. Jørgen Marcussen. † 1682. Havde flere Kapellaner, den sidste blev hans Efterfølger.

1683. Salomon Jacobsen Hirtznach. † 1696. Han afgav $\frac{28}{4}$ 1690 Beretning om Embedet: » — — Offer til de 3 store høytider. Første dagen til froprædiken 1 $\frac{1}{2}$ eller høyt 24 β. Anden dagen til høymesse en snees slettedaler, som offtere tager af, end som de voxer paa. — — Capelanens waaning og boligsted, som er beliggendis næst vesten fra sogne-præstens residentze, tvert over fra kirchen, sønden fra kirchegaards-muren; og sønden fra samme capelanie waanings lade-huus ligger der til lige saa bredt et have rum til kaal og madurter, strechendis sig lige i sønder til mølledammets wand.» — — Blandt Markerne nævnes: «— — Een ager sønden Pibs høy. Een ager bag Steilebierg med store steene paa. Een ager, kaldis Gøglis huul. Een ager sønden retterstædet i capels march. Een ager norden retterstædet. Tvende agre udi Hierte steens skift. — — Noch een liden toffte jord liggendis sønden for Kierum kirchegaards muur. Noch tre stycher jorde sønden for bemelte tofftejord udi kirchemarchen. — — Inventarium til capelanie vaaningen er et lidet fire-kantet eege bord, som er giort til at træchis ud i lengden saa meget som en allen langt, men er nu gammelt og brøstfældigt. Noch tu aabne fyrbenche omkring ved samme bord.» — Blandt Indtægterne nævnes: «for kirchetiennistis forretning udj sogne-præstens annex Kierrum penge ti rix daler. Der til hvad offer og jordepenge, som kunde falde der samme steds. Noch tu lam og en tiende griis, som og schulle givis capelanen ud af dend aarlige midtsommers tiende, som falder udj bemelte

annex.» Blandt en Mængde «Gravamina» (Besværligheder) nævnes: «Baagøes indbyggere offerer iche ofver een slet march dansche alle sammen udj eet heelt aar, der dog capelanen maa være i parat til deris tienniste, naar som heldst han paaæschis. — — Er mangelen saa storr paa høe og foer, at capelanen har hverchen plov eller bæste, hverchen vogn eller heste at age til annexetz tienniste med, men ofte maa leje eller og gaa did hen. — — Capelanietz vaaning er meget brøstfædig . . . enddog jeg dagligen lader af mine ringe fattige middele anvendis derpaa. — — Bietinden, som kan falde (i Kjærum), er vel ogsaa Capelanen fordum tillagt, men nu falder ingen.» Han slutter saaledes: «Og saa som jeg nu her med hafver rigtig specificerit og skriftlig testeret min sandhed, som jeg kand vere gestændig, saa forblifver jeg og hermed i dend allerunderdanigste devotion og lydighed, som jeg min aller naadigste herre og Konge og kongelig arve huus allerunderdanigst pligtig og schyldig er, som er: en troe, lydig og ydmyg undersaatte og forbedre, indtil min siæl qvitere mit legeme.»

1696. Peder Knudsen Bellinge. † 1721.

1721. Peder Juul. † 1748. Havde 2 personelle Kapellaner, først Christian Henrik Pedersen Winther (som var bleven Rektor i Assens ^{11/10} 1721, men som, da Latin-skolen blev nedlagt, blev adjungeret Juul ^{25/9} 1739), siden sin egen Søn Niels Sass Juul.

1748. Hans Hansen v. Wowern, entl. 1774, † 1776.

1774. Thor Melbye, 1795 Sognepræst i Middelfart-K, † 1829.

1775. Niels Christopher Juel, Sognepræst i Bedsted-T. 1809, † 1838.

Kapellaniet blev ved Juels Forflyttelse nedlagt efter Rescr. ^{30/9} 1803. Der blev saa oprettet et Embede som ordineret Kateket i Assens; nedlagt ved kgl. Resolut. ^{28/4} 1882.

Præsteembedet i Kjærum.

1549 fik Borgmester Poul Bang — som vi hørte — Kjærum Kirke gjort til en «evig» Annex til Assens Kirke; men denne «Evhighed» blev dog kun paa ca. 336 Aar. I Aaret 1853 afgav Sognepræst Blædel «Befalet Forslag til en Adskillelse af Assens og Kjærum Sognekald.» Han var idelig og idelig, fortæller han, — sagtens af Beboere i Kjærum Sogn — bleven opfordret til at fremkomme med Forslag i saa Henseende. I sit meget grundige Forslag meddeler han, at en Præsteembedet tilhørende Jordlod ved Kjærum Kirke egnede sig til en smuk Byggeplads for den nye Præstebolig, og da Sognepræsten i Kjærum ikke burde savne Jordtillæg, havde man allerede indledt de foreløbige Skridt til at skaffe ham dette, ved at benytte den Omstændighed, at afd. Fæstegaardmand i Ebberup Morten Hansens Gaard under Frederiksgave Gods var bleven fæstledig og derved Mulighed opnaaet til herfra at erholde 3 Parceller, langt fraliggende Gaardens andre Jorder, men derimod tæt ved Kjærum Kirke, nemlig Jordlodden No. 3, omtr. 12 Tdr. Land, af Hartk. 1—1—3—», som kunde faaes til Ejendom for 1920 Rbd. Men Blædel indsaa ikke, hvorledes der, hvis der efter hans Afgang strax skulde udnævnes en Sognepræst for Kjærum, kunde faaes de fornødne Pengemidler til Indkjøb af Jord og til Præsteboligens Opførelse, med mindre Staten vilde skjænke disse hertil eller i det mindste moderere Kjøbesummen for Embedsjorden. Han foreslog ellers, at det forenede Sognekald Assens-K. bortgaves til én Mand med Forpligtelse at afstaa Kjærum Sogn, naar den fornødne Kapital var oplagt. Den paatænkte Deling anbefalede han som hensigtsmæssig og gavnlig. — Efter meget Skriveri — «til ingen Nytte», tilføjede Blædel — blev Resultatet, at den omtalte Jordlod ikke kunde faaes. Men Blædels grundige Forslag gjorde sikkert Nytte; hans Eftermand, Schaldemose, blev kaldet

paa den Betingelse, at han, naar Formandspensionen ophørte, skulde afstaa Halvdelen af Indtægterne af Kjærum Sogn, og hvis det maatte forlanges, skulde han afstaa Kjærum Sogn, naar Halvdelen af Kaldets Indtægter paa anden Maade kunde godtgjøres. Schaldemose begyndte dog allerede Aaret efter sin Kaldelse at arbejde for, at der, naar Pensionen til Blædel faldt bort, for Kjærum blev udnævnt en Sognepræst, som fik Bolig i Assens og dér tillige skulde være et Slags Kateket eller Kapellan, saa vilde de store Vanskeligheder, som møde ved aldeles at adskille to Sogne, der længe have været forenede, undgaaes, der blev ej Spørgsmaal om Opsamling af Kapital, som — uden at tale om, at mange Kapitaler forsvinde sporløst og gaa efter Historiens Vidnesbyrd i Reglen alle i Løbet af længere Tid tabte — vil vække Uvillie i begge Sogne, fordi de bidragydende vide, at de have ingen Nytte deraf, og det bliver uvist, om deres Efterkommere faa nogen. — — At Præsten i Kjærum vedblivende kom til at bo i Assens, er i mine Øjne ingen Hindring mod dette Forslag; thi for største Parten af Kjærum Sogn, der paa Grund af sin Beliggenhed aldrig kan faa en for Beboerne bekvem liggende Præstebolig, kan han ikke bo bekvemmere end i Assens, hvortil alle Beboerne ofte have Ærende — —.» I Aaret 1862 afgav Schaldemose, som ikke havde Held med sit Forslag, Erklæring over et Andragende fra nogle Beboere af Kjærum Sogn. Han skjønnede ikke, at der for Tiden var Midler tilstede til at skaffe Kjærum Sogn nogen Præstegaard og til at lønne en selvstændig Præst. Skulde der i den nærmeste Fremtid tænkes paa Forandring, maatte — mener han — Kjærum annekeres til Sønderby, «der ligger ved Midten af Kjærum Sogn, medens Assens ligger for Enden», eller Kjærum Præst maatte tillige være Kateket eller Kapellan i Assens. Kultusministeriet resolverede ^{26/6} 1862: Da der ikke for Øjeblikket haves de fornødne Midler til, at Kjærum Sogn kan blive adskilt fra Assens og

oprettet til et eget Pastorat, vil det indtil videre have sit Forblivende ved de i Resol. af 26. Aug. 1859 anordnede Foranstaltninger til Forberedelse af Kjærum Sogns Adskillelse fra Assens Sognekald. I Juli 1868 fremsatte Pastor Schaldemose det Forslag, at der fra Januar 1869 blev ansat en residerende Kapellan med Tilladelse til at maatte tage Bolig i Assens eller Kjærum; «naar det gamle gejstlige Forhold, som bestod i Begyndelsen af det 19de Aarh., blev gjenoprettet, vilde den præstelige Gjærning i begge Sogne kunne røgtes fuldkommen tilfredsstillende»! Men ogsaa nogle af Kjærum Sogns Beboere vare virksomme — som i sin Tid Borgmester Bang! — og kort Tid efter, at Pastor Schaldemose var afgaaet ved Døden, blev der af Biskoppen indstillet til Ministeriet, at der oprettedes et Kapellani p. l. for Assens og et særskilt Sognekald for Kjærum. Ministeriet bifaldt Indstillingen, og ved kgl. Resol. af ³¹/₁₃ 1885 bestemtes: Kjærum Sogn adskilles fra Assens Sognekald, og til Naadensaarets Udløb, den 26de Juni 1886, beskikkes en særegen Sognepræst for samme; fra samme Tid oprettes et Kapellani p. l. for Assens. — — Af det i Henh. til Rescr. af 26. Aug. 1859 for Assens og Kjærum Sogne opsamlede Oplagsfond tillægges Assens Sognekald 15000 Kr., Kjærum Sognekald 20000 Kr. og det eventuelle Kapellani p. l. i Assens 60000 Kr. — — Sognepræst Ipsen blev kaldet med Forpligtelse til i Naadensaaret at bestride Kjærum Sognekald i Forbindelse med den for Assens—Kjærum Menigheder beskikkede Kap. p. p. Da Naadensaaret imidlertid udløb, uden at nogen Præst blev kaldet til Kjærum, overdrog Biskoppen ²⁵/₆ 1886 til bemeldte Kapellan (Lützhøft) paa eget Ansvar som kst. Sognepræst at bestride Kjærum Sognekald.

Præstebolig.

Kjærum Præstebolig blev — heldigvis — bygget paa den Jordlod, som den forstandige Pastor Blædel havde udset dertil. 18de April 1887 bifaldt Ministeriet Biskoppens Indstilling om, at et det hidtil samlede Sognekald for Assens—Kjærum Menigheder tilhørende Fæstested paa ca. 2 Tdr. Land maatte erhverves for Kjærum Sognekald ved at Fæsterskens Ret med Hensyn til det afkjøbtes hende for et Vederlag af 500 Kr. og desuden 20 Kr. aarlig, saa længe hun levede. 29de s. M. oprettedes Kontrakt imellem Pastor Lützhøft og Jens Rasmussens Enke om sidstnævntes Afstaaelse af Fæstet, og 28de Juni s. A. blev Grundstenen til den nye Bolig lagt, idet der i det nordøstlige Hjørne af Stuehuset blev indmuret en Blyæske, i hvilken foruden nogle Mønter var nedlagt en Skrivelse, indeholdende Skriftstedet Matth. 7, 24—25 og forskellige Oplysninger. Præstegaarden blev saa bygget færdig samme Aar. Om Præsteembedets Jordlod (Matr. Nr. 8) kan her meddeles følgende:

Indsieder Jens Rasmussen af Kjærum opførte ca. 1834 paa egen Bekostning et Hus paa Lodden, som han fik i Fæste for sin og Hustruens Livstid. Der skulde i Huset — som laa i Nærheden af, hvor Præsteboligen blev bygget — findes et Aftrædelsesværelse for Præsten og Plads til hans Heste og Vogn i dertil indrettet Stald og Vognskur. — Bemeldte Fæster gjorde 1850 ved Mergelgravning interessante Fund i Jordloden, idet han først fandt en smuk Bronzevase — Hanken dog afbrudt —, flere Brudstykker af et Metalspejl, begge Dele af romersk Arbejde, samt Bronzebeslag til to smaa Drikkehorn, — og senere: Brudstykker af en Broncekasserolle, et større og et mindre Kar af brændt Ler, og desuden i Nærheden af Mergel-

graven Stykker af et Jernbidsel¹). (Nationalmus. 11110—12 og 11240—43).

Den omtalte Mergelgrav fandtes i det nordøstlige Hjørne af Jordlodden, dog ikke helt oppe ved Kirkegaardsmuren, men noget nede i Marken og ikke ret langt fra Vejen, og der siges, at der ikke fandtes Spor af Begravelse, hvor Fundet blev gjort, saa Sagerne formodentlig ere nedlagte som Offer til Guderne.

I Markbogen — fra 1682 — hedder det saaledes: «Hr. Jørgen Marchusen Cappelan i Asszens Een liden Tofft Sønden Kirchen (i Kjærum) huiler vdj 2 aar, och brugis 2 aar, Samme Tofft berettis at lige til Kierum Kirche — — God aur iord, af Leer sand og lidet muld Naar forsch^r Tofft huiler kand græszis der udj ofuer alt, fæshøvde aarligen — $\frac{1}{8}$ Støche Norden i samme Tofft nogle faa smaa tornpurrer. Engbonden i samme Tofft er taxerit til Ghøe (o: godt Hø) — 2 L(æs)». Denne Beskrivelse gjælder Præsteembedets Jordlod, ialt Fald den største Del deraf. I sin Beretning 1690 (se S. 65) nævner Kapellan Hirtznach da ogsaa som hørende til Kapellanembedet «een liden toffte jord liggendis sønden for Kierum kirchegaards muur». Men Jordlodden tilhørte nok egentlig Sognepræsteembedet; Degnen Jens Kamp, som senere fik den i Brug, skrev saaledes: «Til Kierum Degnekald er ingen Jord tillagt uden de 14 Skpr. Sædeland, som Sognepræsten har overdraget Capellanen imod at spiise Degnen, som af Rector for Assens Latinskole blev beskikket til at forrette Tienesten for sig som tillige var Degn til Kierum Menighed.» Jens Kamp, som vel havde faaet Jorden for at

---

¹) Antiquar. Tidsskr. 1850, S. 115 f.

«spise» (o: bespise) sig selv, mente altsaa, at Kapellanerne tidligere havde havt den for at bespise Degnen; men oprindelig fik Kapellanen maaske Jorden for at befordre sig selv til Hest fra Assens til Kjærum om Sommeren — saaledes indberettede da Pastor Steenvinkel 1791. Baade Dr. Birch og Pastor Hornsyld skreve senere, at Jordlodden tilhørte Sognekaldet, og Pastor Blædel mente det samme. At den i ældgammel Tid «har ligget til Kirken», er muligt — maaske ogsaa sandsynligt — men følger dog ikke af, at den, som ligger tæt ved Kirken, er bleven kaldt «Kirkeengen». — Den omhandlede Lod, som blev opmaalt 1841, blev indført i Matrikelen af 1844 med Hartk. »—1—1—1³/₄. Præsten i Assens kaldes i nævnte Matrikel «Bruger», hvorimod Nordby, Ebberup og Kjærumgaardes Lodsejere kaldes «Ejer», og der fortælles i en Anmærkning, at Lodden «ved Udskiftningen er udlagt til Græsning for Sognepræsten i hans Embedstid!» I «Journal for Matriculeringsarbejdet» hedder det: «Denne . . . Lod er egentlig (!) ikke Præste Embedet tilhørende, men ved Udskiftningen af Nordbye, Ebberup og Kierumgaard udlagt til Græsning for Præstens Hester — imedens Tiennesten varer!» — — I Panteregisteret kaldes Ejendommen saa «Fælleslod for Lodsejerne i Nordby, Ebberup og Kjærumgaard!» Men der bemærkes dog, at den «benyttes af Præsten»!

Sognepræster i Kjærum.

Hans Henrik Holten Lützhøft, f. i Lendemark Præstegaard, Bylderup Sogn, ¹/₁ 1857, Kap. p. p. Assens — K. ²⁵/₁₁ 1881, kst. Sognepr. for Kjærum Menighed ²⁵/₆ 1886, virkelig Sognepr. for samme Menighed ⁶/₈ 1887, Sognepr. for Sct. Pouls Menighed i Kbhvn. ¹⁹/₁₀ 1891, (Gr. Fr. 5.), (R.* ²¹/₁₂ 1900), ³/₂ 1904 Stiftspr. o. Fyns Stift, Provst

for Odense Kjøbstad og Sognepr. ved Sct. Knuds Kirke i Odense.

John Madsen Møller, f. i Vejgaard, Vorbasse Sogn, ²⁵/₁₁ 1847, Kap. p. p. Veringe ¹⁸/₁₁ 1878, Sognepr. for Brylle Menighed ¹⁹/₈ 1880, for Kjærum Menighed ¹²/₁ 1892, entl. fra ³¹/₃ 1911.

Mads Marius Madsen Tvenge, f. i Rastrup, Marslev Sogn, ¹/₈ 1874, Kap. p. p. Slaglille — B. ¹⁶/₈ 1900, Kaldskap. for Humble Menighed ²⁸/₁₁ 1905, Sognepræst for Kjærum Menighed ¹³/₇ 1911.

Degne, Skoler og Lærere.¹⁾

¹²/₃ 1538 fik Jost Jespersszenn Brev paa «degenndommet til Kerndrup» Kirke²⁾. Om denne Mand har boet i Kjærum, og om han selv har besørget Degnetjenesten, lader sig vel ikke afgjøre. Men senere blev i mange Aar Degnetjenesten i Kjærum besørget af «Løbedegne» fra Assens Latinskole. I Kirkeordinantsen — af 1539 — hedder det: «Landtz Sogner, som ligge noget neer Kiøbstederne, skulle tage seg sogne degner aff Scholerne, oc lade dennom faa den wonlige rente for een hielp at studere med. Dog de Sogne degne, som nu bo y samme sogne, de beholde dennom y deris tiid. Kjærum laa jo «noget neer» Assens; 1573 hedder det: «Kerndrop sognedegen — gaar y Assens skole», og 1589 var her da ogsaa en «Degn fra Skolen», vil sige en Skolediscipel; 1595 besørgetes Degnetjenesten af «to Drengene fra Skolen».

Senere lagde Biskoppen «Kierndrup Degne Renthe» til de to Hørere i Assens³⁾, og disse, som udførte Degne-

---

¹⁾ Jvf. «Lidt om Degne og Skoleholdere i Kjærum Sogn» (Assens Avis. 1900. No. 35 ff.).

²⁾ Fr. I.'s Registr.

³⁾ Biskop Jac. Madsens Visitatsb. v. Crone, S. 330.

tjenesten i andre Sogne, have saa ladet Tjenesten i Kjærum besørge ved andre, sagtens ved en eller flere Disciple fra Skolen. 1667 hedder det: «Degnens til Kierndrop, som er en Assens schoelis discipell, hans løn er aff huer heel och half gaard 2 skpr. biug, af huer thredingsgaard 1 skp. byg, af huer huszmand 1 skp. haufre. Af midsommers tienden niuder hand halff med de fattige saavel som och aff byrden, og till paaske niuder hand aff huer heelgaard 20 β, af huer halffgaard 10 β och af huer hus 5 β. Offer til brølluper och med børn, som døbis, giffuis hannom ochsaa. Degneboelig er der ingen. Klagemaal: Degnen i Kierum faar icke offer till de tre store høytider jul, paaske och pindzedag. Aff 3 gaarde i Ebberup gaffuis til forne till degnen 2 skpr. biug, mens nu giffues ickun 1 skp. biug». ¹⁾ — Biskop Kingo bevilgede Rektoren ved Assens Latinskole Indkomsten af Kjærum Sogn ²⁾, og Rektoren maatte saa selv eller ved en anden besørge Degnetjenesten; da Latinskolen i Assens blev nedlagt 1739, var der i Kjærum en Substitut for Rektoren. Denne Substitut som boede i Kjærum, hed

Tycho Knabe. Han blev 20de Maj 1740 kaldet til at være Sogne- og Sædedegn ved Kjærum Menighed. Hans Virksomhed som Sædedegn blev dog ikke lang, han døde 1741 (blev begr. 1. S. i Adv.). Hans Enke, Mette Svendsdatter, døde i Assens 1751. Skifte efter ham og Hustruen findes i gejstl. Skifteprotokol.

Da Biskop Rasmus ^{24/9} 1734 visiterede i Assens, hvor en Del fra Annexet Kjærum og var tilstede, fandtes Ungdommen «temmelig vel oplyst», og der var da ingen Skole i Kjærum; men her er saa snart kommen en saadan. Forordn. af ^{23/1} 1739 paabød alle Degne under Embedsfortabelse Sommer og Vinter at holde dansk Skole og

¹⁾ Provstebogen (i Landsark. i Odense).

²⁾ Hejberg, Thomas Kingo, S. 129.

overdrog det til Stiftsøvrigheden at sørge for, at Skoler anlagdes og Skoleholdere beskikkedes overalt, hvor det maatte være gjørligt. Ved Pl. af $23/4$ 1740 blev det overladt til Proprietærene «efter Øvrighedens Tykke selv at foreslaa, hvor og hvormange Skoler paa hvert Gods behøves, og selv at bestemme og ligne de dertil udfordrede Bekostninger.» I Aaret 1741 skulde alt være færdigt. Degnen Knabe har muligvis i sin sidste Tid haft et Skolelokale og holdt ordentlig Skole, vil sige: undervist i Religion, Læsning, Skrivning og Regning. Degnene havde tidligere kun givet Religionsundervisning og ikke dertil havt Brug for noget Skolelokale, da Undervisningen i mange Aar kun foregik før eller efter Gudstjenesten i Kirken og senere tillige bestod i, at Sognets Ungdom samledes en Gang ugentlig i en af Gaardene efter Omgang for at opfriske Børnelærdommen. Knabes Eftermand var:

Peder Hansen Bonchefloed, «hæderlig Studiosus», som 2den April 1742 blev kaldet til at være Sogndegn og Skoleholder for Kjærum Menighed. Han skulde aarlig betale 5 Rdl. til Nyborg Skole og 4 Rdl. 3 $\frac{1}{2}$ til Degneenken. Bonchefloed, som udtrykkelig blev kaldet til at være Skoleholder, havde Bolig og sikkert ogsaa Skolelokale ved Kjærum Kirke; Huset bestod af 6 Fag, som af hans Eftermand forøgedes med 2 Fag, ligesom denne ogsaa byggede et Udhus. Bonchefloed, som blev Student fra Odense Skole 1739, blev $22/10$ 1748 kaldet til Sogndegn og Skoleholder for Rønninge Menighed. Han ægtede $16/7$ 1756 Anne Sophie Dinesdatter, som døde 1767, selv døde han 1769. «Han var en ypperlig Sanger og en duelig og utrættelig Skolelærer». ¹⁾

Jens Christiansen Kamp, som var Studiosus, blev $19/11$

---

¹⁾ Bendz, Efterretn. om Rønninge og Rolfsted Menigheder, S. 35 f.

1748 kaldet til Degn og Skoleholder for Kjærum Menighed; tidligere var han Skoleholder i Stige, Lumby Sogn. Han ægtede 1) $\frac{9}{2}$ 1746 i Sct. Knuds Kirke i Odense Catharina Hansdatter Klingenberg, † 1762; 2) Hedevig Frederikke Buch. Med den 1ste Hustru havde han 8 Børn, med den sidste 10! Kamp døde som Degn i Kjærum $\frac{10}{1}$ 1807, 82 Aar gl., havde saaledes været Degn her i 59 Aar. Ved Biskop Ramus's Visitats i Assens 1765 fandtes Annexets Ungdom «maadelig oplyst»; men senere gik det Jens Kamp bedre ved de mange Visitatser, han maatte møde til. Vi hørte om de 14 Skpr. Sædeland, han havde som Degn; han havde desuden — fortæller han samtidig — som Skolejord $4\frac{1}{2}$ Td. Sædeland; men denne Jord var gruset og meget sandig, og der gik en alfar Vej derigjennem. Ved hans Død bestod hans Besætning af 3 Køer, 1 Kvie og 4 Faar, og han efterlod sig da ogsaa nogle Bøger. Til Deling mellem Enken og Børnene blev der ialt 813 Rdl. 3 $\frac{1}{2}$.

Niels Rasmussen blev $\frac{24}{5}$ 1807 kaldet til Degn og Skolelærer for Kjærum Menighed. Han var født i Sandholts Lyndelse 1779 og var en Søn af Ladefoged Rasmus Hansen paa Sandholt. Niels Rasmussen var i $7\frac{1}{2}$ Aar Tjener paa Sandholt hos Nobel v. Nørager, derefter nød han i 3 Aar Undervisning paa «Det fyenske Seminarium» (Trolleborg), hvorfra han blev dimitteret 1805 med Karakteren «God». Siden var han Huslærer paa Brahesborg for Kunstmaler og Hollænder Rafns Søn, den senere berømte Sprogmand og Oldgransker Carl Christian Rafn (f. paa Brahesborg $\frac{16}{1}$ 1795). Degnen Rasmussen, som $\frac{13}{11}$ 1807 i Kjøng Kirke ægtede Anna Barbara Sophie Rasmusdatter, en Gaardmandsdatter fra Glamsbjerg, havde de første Aar sin Bolig og Skole ved Kjærum Kirke; men 1810 flyttede han til Saltofte. Sognets Skolevæsen var nemlig Aaret før blevet omordnet, idet Sognet blev inddelt i Saltofte og Ebberup Skoledistrikter, hvilken Inddeling

blev approberet af Kancelliet $\frac{3}{1}$ 1809. Skolen ved Kjærum Kirke blev, da Rasmussen flyttede til Saltofte, først lejet ud; men $\frac{21}{3}$ 1811 holdtes der Auktion over den, og da det gjorte Bud ikke blev approberet, holdtes der atter Auktion $\frac{21}{5}$ 1812; den solgtes da til Gmd. Jens Andersen af Kjærumgaard for 650 Rdl. paa den Betingelse, at der bestandig skulde være et Værelse parat, hvori Præsten, naar han kom til Kirken, kunde tage ind for at omklæde sig. 1865 brændte Huset, som da bestod af 18 Fag og var beboet af 3 Familier. S. A. købte Fattigvæsenet den Grund, hvorpaa disses sammenbyggede Hus havde ligget, og opførte derpaa et grundmuret Hus, hvori der indrettedes 1) Bolig for den ene Familie, 2) Sprøjtehus og 3) et Værelse til Benyttelse for Kirkegangskoner og Børn, som føres til Daaben. — Der havde dog baade i Saltofte og Ebberup været holdt Skole, før den nævnte Distriktsinddeling fandt Sted. Da Biskop Bloch $\frac{4}{6}$ 1789 havde visiteret i Kjærum Kirke, skrev han i sin Visitatsbog bl. a.: «Skoleholder Søren Jensen i Saltofte (catechiserede ret godt) og Skoleholder Werner Petersen af Ebberup (catechis. nogenledes) ere begge (mig uafvidende) af Capellanen Hr. Melbye indsatte som konstituerede af Conferentsraad Ryberg.» Den myndige Biskop var nok saaledes ikke tilfreds med, at der ikke var taget tilstrækkeligt Hensyn til ham; men Skoleholderne vare konstituerede og indsatte, og kassere dem kunde han ikke. Ryberg havde Aaret før ladet bygge Skole i Saltofte, Bogstaverne C. R. og Aarstallet 1788, som endnu findes over Døren, minde derom. Skolen i Saltofte var tillige en Spindeskole, og Skoleholderens Hustru — Anne Kirstine Borre — var Spindelærerinde. Assessor (senere Etatsraad) Rybergs Frue interesserede sig meget for Spindeskolen, besøgte den flittig og gav stundom Præmier til de flinkeste Piger. Søren Jensen blev 1805 forflyttet til Voldtofte, hvor han døde som Kirkesanger og Skolelærer 1829, 66 Aar gl. Efter Jensen var

der en forhenværende Underofficer, Bisted, Skoleholder i Saltofte. Han, som især lærte Børnene Høflighed og militærisk Holdning, gik omkring og fik Kosten hos Beboerne, men laa i Skolen. «Der er ikke til at være i Skolen om Natten for Tummel», sagde han; Aaret efter (1808) kom ogsaa — Spaniolerne og havde Lazaret i Skolen! 1810 flyttede saa Degnen Rasmussen til Saltofte. Han blev entlediget ²¹/₁₂ 1844 og døde ¹⁹/₁ 1846 i den Gaard, han havde kjøbt (se S. 30).

Hans Peter Petersen, som en Tid havde været Hjælpe­ lærer hos Rasmussen og siden blev gift med hans Datter, blev ²⁴/₁ 1845 kaldet til Skolelærer i Saltofte og Organist ved Kjærum Kirke. Han blev entl. ¹/₁₀ 1885 og døde i Næsby ²⁸/₁ 1887.

Peter Hansen Madsen, som en Tid havde været Hjælpe­ lærer hos Petersen, blev ¹⁴/₁₂ 1885 kaldet til Skole­ lærer i Saltofte. — I Aaret 1889 blev der oprettet et Andenlærerembede ved Saltofte og Ebberup Skoler; i først­ nævnte By blev der bygget et nyt Skolehus med Bolig til Andenlæreren, og i Ebberup blev der indrettet et Skole­ lokale til Brug for Andenlæreren. I Aaret 1900 skete der atter Forandring med Sognets Skolevæsen; der blev da bygget 2 nye Skoler, en i Kjærum¹⁾ og en i Thorøhuse; den gamle Skole i Saltofte blev solgt og Andenlærerens Skole brækket ned. Lærer Madsen, som i Aaret 1889 var bleven Førstelærer, flyttede saa i Aaret 1900 til Kjærum. Han tog Afsked 1905.

Lars Pedersen, som nu er Førstelærer i Kjærum, blev kaldet 1905. Han er tillige Organist.

Den forannævnte Verner Petersen, der døde som Skole­ holder i Ebberup 1802, 69 Aar gl., havde været Vagtmester. Efter at have faaet sin Afsked som saadan, bosatte han sig

---

¹⁾ Egentlig paa Nordby Mark. Ogsaa Kjærum Mølle — opført 1887 — ligger paa Nordby Mark.

i Ebberup, lejede et lille Hus og oprettede en Privatskole, med hvilken det dog især i Begyndelsen gik noget trent. De fleste sendte deres Børn til Degneskolen ved Kjærum Kirke, da Undervisningen der var gratis. Men Konferentsraad Ryberg havde Interesse for Petersens Virksomhed; naar han kom til Ebberup, saa' han tit ind i Skolen. En Sommerdag kom han derind og fandt, at Skolen den Dag var besøgt af 11 Børn — et om Sommeren stort Antal; han lovede da, at han vilde bygge en ny Skole, hvor Petersen tillige kunde bo med sin Familie. Den følgende Sommer (1788) blev Skolen saa bygget, og med Glæde forlod Petersen de smaa Stuer, han hidtil havde havt, og flyttede ind i den nye, efter Datidens Forhold rummelige Skolebygning. Om de Skoler, Ryberg lod opbygge i Saltofte og Ebberup, hedder det: «Foruden Skoleholderens fornødne Værelser findes i hvert Skolehus to Stuer, en for Børnene at læse, skrive og regne i, og en, hvori Pigerne lære at spinde. Stuerne ere sunde, rummelige; der er højt til Loftet, og der er anbragt Ventilatorer i Vindverne. Skoleholderlønningen er foruden den fri Bopæl og Ildebrændsel omtr. 60 Rdl. om Aaret». Der tilføjes, at Ryberg for at faa dygtige Lærere til Skolerne har ladet to unge Mennesker oplære ved Seminariet i Kiel¹⁾. Den ene af disse var sikkert Søren Jensen, som blev Skoleholder i Saltofte; om den anden var den ikke saa unge forhenværende Underofficer Verner Petersen, er vel et Spørgsmaal. — V. Petersens Enke døde 1820, 73 Aar gl., som «Pensionær og Almisselem.» Efter Petersens Død bleve Børnene fra Ebberup nok henviste til Degneskolen; men nogle fik Undervisning hos Skræder Hans Valentin Hvalsøe i Ebberup. I Aaret 1808 blev der ogsaa i Ebberup — som i Saltofte — indrettet Lazaret for Spaniolerne; begge Skolerne vare

---

¹⁾ Lahde og Nyerup, Ryberg, S. 36.

da ubesatte af Lærere, og Agent Ryberg vilde ikke holde dem tilbage, naar de kunde komme til almindelig Nytte; Skoledirektionen bemærkede dog, at de 2 Skolebygninger ikke længere kunde overlades til Lazaret, end til en særdeles nødvendig forbedret Skoleindretning i Kjærum Sogn fandt Sted. Det var Regimentet «la Princessa»s syge, som laa i disse Hospitaler; i Ebberup Skole var der 20 à 24 Senge. Der var ansat en Hospitalsforstander; Forvalter Andersen paa Brahesborg ansøgte $\frac{22}{6}$ 1808 om at blive fri for at være det og anbefalede Rafn sammesteds til Posten.

Mads Petersen, dimitteret fra Trolleborg 1808, blev 1809 ansat som Skolelærer i Ebberup, hvor han døde $\frac{3}{6}$ 1856. Han var født i Hajstrup, Øsby Sogn, 1787. Blev Dannebrogsmænd $\frac{2}{12}$ 1850. I mange Aar Kirkesanger.

Carl Christian Schmidt, f. i Davinde $\frac{29}{3}$ 1829; Lærer i Akkerup $\frac{28}{7}$ 1851, i Ebberup $\frac{14}{8}$ 1856; Dbm. $\frac{26}{5}$ 1892; entl. $\frac{1}{1}$ 1900, † $\frac{24}{2}$ 1911. Han var i mange Aar Kirkesanger. — Den nuværende Skole i Ebberup blev bygget 1860; den tidligere Skole laa S. for Gaarden Matr. No. 15.

Johannes Fenger Schmidt, en Søn af forannævnte C. C. Schmidt, blev 1900 Førstelærer i Ebberup og er tillige Kirkesanger.

Andenlærere ved Saltofte (Kjærum) og Ebberup Skoler.

Lars Larsen . . . 1889—95.

Johannes Fenger Schmidt . . . 1895—1900.

Gustav Petersen . . . 1900—1903.

Lars Pedersen . . . 1903—1905 (blev da Førstelærer).
 Axel Bjerg . . . 1905—1908.
 Jens Peter Madsen . . . 1908—1910.
 Johannes Alfred Poulsen . . . 1911.

Enelærere i Thorøhuse.

Peter Larsen . . . 1901—1904.
 Jens Peder Rasmus Jensen Lyngø . . . 1904.

Efterskrift.

I Følge Langebeks Kort i S. R. D. (VII) er det Kyarbū, der i Valdemar II's Jordebog nævnes som Kongens Gods, = Kjærum, og Suhm giver ingen Begrundelse af sin Bemærkning om, at det er = Kjærby i Asperup Sogn. I Registret til S. R. D. antydes, at Suhms Mening «maaske» er rigtig. Dr. O. Nielsen havde tidligere i sin Udgave af Jordebogen skrevet (S. 110), at «Kyarbū, som nævnes mellem Hæsleakær og Munkæboth», er formodentlig Over Kjærby i Drigstrup Sogn eller Vester Kjærby i Agedrup Sogn! Men Byerne nævnes ingenlunde altid i Orden efter Beliggenheden, og der er formentlig intet, som taler for, at nogen af de nævnte Kjærby'er har været kgl. Gods, hvorimod det er sandsynligt, at Kjærum, som 1583 laa under Hagenskov, tidligere har tilhørt Kongen. Det bliver saa ogsaa let forstaaeligt, at Kirken, som vel blev bygget af Kongen, kom til at ligge i Kjærum. — Om Kirkens ældste Taarn (en «Kjærne»? jvf. S. 39) kan have bidraget til, at Navnet Kjærby senere blev til Kernetorp . . ., henstilles til Overvejelse.

